

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007–2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

A Száraz-ér (HUKM20004) kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve

Debrecen
2014

Ügyfél

BioAqua Pro Környezetvédelmi Szolgáltató és Tanácsadó Kft.

Együttműködő partnerek

RESPECT Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

Vezető szakmai koordinátor

Dr. Müller Zoltán

Szakmai koordinátor

Dr. Juhász Péter

Vezető természettudományi szakértő

Dr. Kiss Béla

Vezető agrárgazdálkodási szakértő

Fülöp Gyula

Közreműködő szakértők

Mizsei Edvárd

Dr. Gulyás Gergely

Dr. Estók Péter

Sallai Zoltán

Dr. Deák József Áron

Ez a dokumentáció a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény értelmében szerzői jogvédelem alatt áll. A dokumentáció nyilvános, a megfelelő hivatkozások mellett szabadon felhasználható és terjeszthető!

Tartalomjegyzék

I. Natura 2000 fenntartási terv.....	6
1. A terület azonosító adatai.....	7
1.1. Név.....	7
1.2. Azonosító kód.....	7
1.3. Kiterjedés.....	7
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek.....	7
1.4.1. Jelölő élőhelyek.....	7
1.4.2. Jelölő fajok.....	7
1.5. Érintett települések.....	7
1.6. Egyéb védettségi kategóriák.....	8
1.7. Tervezési és egyéb előírások.....	8
1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv.....	8
1.7.2. Településrendezési eszközök.....	8
1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek.....	9
1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek.....	10
1.7.5. Halgazdálkodási tervek.....	10
1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv.....	10
1.7.7. Egyéb tervek.....	10
1.7.8. A területre vonatkozó jogszabályok.....	10
2. Veszélyeztető tényezők.....	12
3. Kezelési feladatok meghatározása.....	14
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése.....	14
3.2. Kezelési javaslatok.....	14
3.2.1. Élőhelyek kezelése.....	15
3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés.....	32
3.2.3. Fajvédelmi intézkedések.....	33
3.2.4. Kutatás, monitorozás.....	34
3.2.5. Mellékletek.....	34
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében.....	41
3.3.1. Agrártámogatások.....	41
3.3.2. Pályázatok.....	45
3.3.3. Egyéb.....	45
3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja.....	45

3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök.....	45
3.4.2. A kommunikáció címzettjei.....	47
3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel.....	48
II. A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció.....	52
1. A tervezési terület alapállapot jellemzése	53
1.1. Környezeti adottságok.....	53
1.1.1. Éghajlati adottságok.....	53
1.1.2. Vízrajzi adottságok.....	53
1.1.3. Talajtani adottságok.....	53
1.2. Természeti adottságok.....	54
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek.....	57
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok.....	58
1.2.3. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok.....	59
1.2.4. A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok.....	61
1.3. Területhasználat.....	62
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás.....	62
1.3.2. Tulajdoni viszonyok.....	62
1.3.3. Területhasználat és kezelés.....	62
2. Felhasznált irodalom.....	68
3. Térképek.....	69

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Tervezési terület neve:	Száraz-ér kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (kjkTT)
-------------------------	--

1.2. Azonosító kód

Tervezési terület azonosítója:	HUKM20004
--------------------------------	-----------

1.3. Kiterjedés

Tervezési terület kiterjedése:	1521 ha
--------------------------------	---------

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

1.4.1. Jelölő élőhelyek

- 1530* - Pannon szikes sztyeppék és mocsarak
- 6250* - Síksági pannon löszgyepek
- „*” - kiemelt jelentőségű Natura 2000 élőhely

1.4.2. Jelölő fajok

- réti csík (*Misgurnus fossilis*)
- mocsári teknős (*Emys orbicularis*)
- vidra (*Lutra lutra*)

1.5. Érintett települések

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

Település	Érintett terület (ha)
Csongrád megye	
Ambrózfalva	115,4655
Apátfalva	34,9766
Csanádalberti	207,1823
Földeák	93,6611
Királyhegyes	9,9204
Makó	838,6385
Maroslele	19,7030

Nagyér	33,8833
Óföldséák	9,8555
Békés megye	
Battonya	141,2818
Békéssámson	217,1682
Kaszaper	14,9200
Mezőhegyes	107,7782
Mezőkovácsháza	55,7771
Tótkomlós	60,1014
Végegyháza	14,1211

1.6. Egyéb védettségi kategóriák

Típus	Kód	Név	Kiterjedés	Védetté nyilvánító jogszabály száma
Különleges Madárvédelmi Terület	HUKM10004	Vásárhelyi- és Csanádi puszták	21832 ha	

Országos jelentőségű védett természeti terület a tervezési területen nem található.

Nemzetközi jelentőségű területek (pl. Ramsari-terület): a tervezési terület nincs átfedésben nemzetközi természetvédelmi vonatkozású kijelöléssel.

A területből 620,5048 ha a „Békés-Csanádi hát” Magas Természeti Értékű Területbe tartozik (2009., MTÉT régebbi néven ÉTT).

Országos Ökológiai Hálózat övezetei által érintett területrészek (forrás: Országos Területrendezési Terv): magterület: 0%; ökológiai folyosó: 100%; puffer övezet: 0%.

1.7. Tervezési és egyéb előírások

1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv

A tervezési terület nem érint egyedi jogszabályban létesített védett területet, ex lege védett területet, ezért nem készült rá kezelési terv.

1.7.2. Településrendezési eszközök

- Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. Törvény
- Békés megye megyei területrendezési terve (11/2012. (VI.27.) önkormányzati rendelettel módosított 15/2005. (X.7.) KT. sz. rendelet)
- Csongrád megye területrendezési terve (10/2012. (III. 19.) önkormányzati rendelettel módosított 21/2005. (XII. 1.) önkormányzati rendelete)

Az érvényben lévő településrendezési eszközök az Országos Rendezési Tervkataszter alapján az érintett településeken az alábbiak (HÉSZ: Helyi Építési Szabályzat):

Településrendezési terv címe	Önkormányzati rendelet/határozat száma	éve,	Vonatkozás	Hatálybalépés
Ambrózfalva, összevont rendezési terv	10/1994. (V.26.) önkormányzati rendelet		teljes település	1994.05.26.
Apátfalva, szabályozási terv és HÉSZ	11/2006. (VI.28.) önkormányzati rendelet		teljes település	2006.06.28.
Csanádalbertyi, összevont rendezési terv	11/1994. (V.26.) önkormányzati rendelet		teljes település	1994.05.26.
Földeák, szabályozási terv és HÉSZ	25/2004. (XII.16.) önkormányzati rendelet		teljes település	2004.12.16.
Makó, szabályozási terv és HÉSZ	17/2006. (VII.13.) önkormányzati rendelet		teljes település	2006.07.13.
Makó, szabályozási terv és HÉSZ – módosítás: Marosparti üdülőterület részletes	54/2012. (XII.20.) önkormányzati rendelet		településrész	2012.12.20.
Maroslele, szabályozási terv és HÉSZ	11/2006. (V.25.) önkormányzati rendelet		teljes település	2006.05.25.
Óföldeák, szabályozási terv és HÉSZ	7/2008. (IV.30.) önkormányzati rendelet		teljes település	2008.04.30.
Battonya, szabályozási terv és HÉSZ	3/2007. (II.05.) önkormányzati rendelet		teljes település	2007.02.05.
Békéssámson, szabályozási terv és HÉSZ	4/2007. (IV.16.) önkormányzati rendelet		teljes település	2007.04.16.
Békéssámson, szabályozási terv és HÉSZ - módosítás	4/2007. (V.01.) önkormányzati rendelet		teljes település	2010.04.06.
Kaszaper, HÉSZ	8/2012. (IV.20.) önkormányzati rendelet		teljes település	2012.04.20.
Mezőhegyes, szabályozási terv és HÉSZ	8/2012. (III.28.) önkormányzati rendelet		teljes település	2012.03.28.
Mezőkovácsháza, szabályozási terv és HÉSZ	46/2004. (XII.31.) önkormányzati rendelet		teljes település	2004.12.31.
Tótkomlós, szabályozási terv és HÉSZ	18/2000. (X.30.) önkormányzati rendelet		teljes település	2000.10.30.
Tótkomlós, építészeti és természeti értékek védelme	3/2004. (II.24.) önkormányzati rendelet		teljes település	2004.02.24.
Végegyháza, szabályozási terv és HÉSZ	22/2004. (XII.20.) önkormányzati rendelet		teljes település	2004.12.20.

1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek

Vonatkozó erdőterv rendelet, körzeti erdőterv: Marosszög-csanádi körzet (hatályos 2008.01.01 – 2017.12.31), valamint Körös-Marosközi erdészeti tervezési körzet (hatályos 2007.01.01 - 2016.12.31)

A tervezési területre vonatkozó erdőgazdálkodási tervek tekintetében a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) Erdészeti Igazgatóságán elérhető Országos Erdőállomány Adattár erdőtervi adatai nyújtanak erdőrészlet szinten aktuális információkat, ezeknek a lényegi részeit és következtetéseit a II. Megalapozó dokumentáció 1.3.3.2. Erdészet című fejezet tartalmazza (lekért alapadatok erdőrészlet szinten: terület, faállománytípus, rendeltetés, kor, természetesség, tervezett fahasználat, távlati célállomány).

1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek

A területet érintő körzeti vadgazdálkodási tervek a területileg illetékes megyei kormányhivataloknál lelhetők fel. Melyek a jogszabályoknak megfelelően egységesen a 2007 – 2017-es időszakra vonatkoznak. A tervek az alábbi vadásztársasági területi kódszámokkal kerültek benyújtásra.

04-956010-1-4-1	Dózsa Vadásztársaság - Battonya
04-955500-2-3-3	Mezőhegyesi Ménesbirtok Zrt. - Mezőhegyes
06-803810-1-4-1	Magyarcsanádi Maros Vadásztársaság - Magyarcsanád
06-803420-1-4-1	Hód-Mező Vadász Egyesület
06-803710-1-4-1	Királyhegyesi Vadásztársaság - Királyhegyes
06-800610-1-3-0	Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság (Montág-pusztá)
06-803910-1-4-1	Marosmenti Vadásztársaság
06-803622-1-4-1	Petőfi Vadásztársaság - Pitvaros
04-955410-1-4-1	Széchenyi Vadásztársaság - Mezőkovácsháza
04-955212-1-3-1	Kaszaperi Földtulajdonosi Vadásztársaság - Kaszaper
04-955210-1-4-1	Száraz-érmenti Vadásztársaság - Tótkomlós
04-955810-1-4-1	Nagykopáncsi Vadásztársaság - Nagykopáncs
04-955110-1-4-1	Dózsa Vadásztársaság - Békéssámson
06-803310-1-4-1	Szakszervezeti Vadásztársaság
06-803510-1-4-1	Földeáki Dózsa Vadásztársaság - Földeák
06-803910-1-4-1	Maroslelei Sportvadászok Vadász Egyesülete - Maroslele

1.7.5. Halgazdálkodási tervek

- 15.4/556-3/2011. azonosítószámú halgazdálkodási terv Tisza Halászati Szövetkezet

1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv

- A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak 2-21 Maros tervezési alegységéhez tartozik.

1.7.7. Egyéb tervek

- Fajvédelmi terv: A területre vonatkozóan, az itt előforduló védett illetve Natura 2000 fajok tekintetében jelenleg nincs aktuális fajvédelmi terv érvényben.

1.7.8. A területre vonatkozó jogszabályok

- A TANÁCS 92/43/EGK IRÁNYELVE (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelmeről (Élőhelyvédelmi Irányelv”);
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet;
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről szóló 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet;

- A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény;
- A védett és a fokozottan védett növény és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KoM rendelet;
- Fokozottan védett növény-, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól szóló 12/2005. (VI. 17.) KvVM rendelet;
- Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény;
- A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 153/2009. (XI. 13.) FVM rendelete az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról;
- A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény;
- A Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet;
- A Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet;
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes feltételeiről szóló 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet;
- A nem termelő mezőgazdasági beruházások támogatásáról szóló 33/2008 (III. 27.) FVM rendelet;
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet;
- 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről;
- 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról;
- 220/2004. (VII. 21.) Kormányrendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól és módosításai ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról;
- 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról;
- 83/2014. (III. 14.) Korm. rendelet a nagyvízi meder, a parti sáv, a vízjárta és a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról, hasznosításáról, valamint a folyók esetében a nagyvízi mederkezelési terv készítésének rendjére és tartalmára vonatkozó szabályokról.

2. Veszélyeztető tényezők

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A02.03	Gyepterület átalakítása szántóvá	L	0,1	Pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*): A szikesek hátakkal érintkező részén előfordulnak elszántások, amik az élőhely kiterjedését csökkentik.
				Síksági pannon löszgyepek (6250*): A mederpart felső szélén a jó termőképességű csernozjom és réti talajokat igyekeznek megszántani, így a mederperemi gyep szántók felőli szélén a kisebb mértékű beszántások is gyakori veszélyeztető tényezők.
A04.02	Pásztorkodás felhagyása, legeltetés hiánya	L	1	Pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*): A legeltetés felhagyása kis mértékű veszélyeztető tényező, egyes sztyepprészeket érint. A felhagyással avarosodás, cserjésedés indulhat meg, az élőhely minősége megváltozik.
				Síksági pannon löszgyepek (6250*): A legeltetés napjainkra már nem jellemző a csatorna- és érpardon és a töltésen. A legeltetés elmaradása miatt spontán cserjésedési folyamatok indulhatnak meg, amelyek közt özönnövényeket is találhatunk. Lágyszárú özönnövények megjelenése, terjeszkedése sem kizárt a jövőben. A szukcesszió folyamán főleg a megmaradt löszgyepek (6250) tűnhetnek el becserjésedésük, beerdősülésük által, amiben várhatóan az inváziós fajok szerepe (a csatorna közelsége miatt a gyalogakác (<i>Amorpha fruticosa</i>) esetleg ezüstfa (<i>Elaeagnus angustifolia</i>), amerikai köris (<i>Fraxinus pennsylvanica</i>)) nagy lehet. Nádasodhatnak is a legeltetés felhagyásával.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	M	10	Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A szennyezett szakaszokon nagyobb arányban jelennek meg az ezüstkárász, razbóra, fekete törpeharcsa és a naphal egyedei, melyek jelenléte negatívan befolyásolhatja az őshonos faunaelemek, így a közösségi jelentőségű fajok állományait is.
J02	emberi hatásra változó vízáramlási viszonyok	M	10	Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): leginkább a téli vízleeresztés veszélyezteti a fajt
J02.02.01	üledékkotrás, kitermelés	M	10	Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A lágyüledékekkel több esetben tapasztaltuk réti csíkok (<i>Misgurnus fossilis</i>) kiemelését, így az üledékeltávolítás releváns veszélyeztető tényező a faj esetében. A szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus</i>) populációira az élő- és szaporodóhelyein végzett kotrások, mellyel a nagytestű kagylók egy részét is eltávolítják.
J02.10	vízi és parti vegetáció kezelése csatornázási célokból	M	10	Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): Elsősorban a fennmaradt mocsári faunaelemeket veszélyezteti a vízi és parti vegetáció eltávolítása. Részben a bűvőhelyek megszűnése, részben az árnyékolás megszűnése jelent veszélyt rájuk.

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
				Közönséges vidra (<i>Lutra lutra</i>): Parti zonáció megváltoztatása, komplexitásának csökkentése
K03.04	Ragadozás (predáció)	L	5	Mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>): a mocsári teknős állományok további veszélyeztető tényezője a közönséges vidra által okozott predáció a juvenilis és kifejlett egyedek esetében, továbbá jelentős lehet a róka általi fészekpredáció.
G05.11	közúti ütközésből eredő sérülés vagy pusztulás	L	1	Közönséges vidra (<i>Lutra lutra</i>): A környező közutakon az elütés kockázata reális veszélyt jelent, főleg a revírkereső fiatal egyedek számára
J02.06.01	felszíni vízkivétel mezőgazdasági célra	M	10	Közönséges vidra (<i>Lutra lutra</i>): Az esetleges vízkivételek a fokozódó aszályos időszakokkal együtt negatívan befolyásolhatják az élőhely minőségét.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A Száraz-ér kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területté nyilvánításakor az élőhelyvédelmi irányelv 4. cikkének (4) bekezdése alapján a terület természetvédelmi célkitűzései meghatározásra kerültek, valamint kiemelésre kerültek egyes jelölő értékek, amelyeket a kezelés során prioritásként kell kezelni. A Natura 2000 területek célkitűzései és prioritásai a területek hivatalos Natura 2000 adatlapjain (SDF) találhatóak.

A terület természetvédelmi célkitűzése a kijelölés alapját képező közösségi jelentőségű élőhelyek, így a pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), valamint a síksági pannon löszgyepek (6250*) állapotának javítása a vízgazdálkodáshoz, a gyepgazdálkodáshoz és az erdőgazdálkodáshoz köthető intézkedések révén, valamint a kijelölés alapját képező közösségi jelentőségű fajok, így a réti csík (*Misgurnus fossilis*) és a mocsári teknős (*Emys orbicularis*) tervezési területen belüli állományának hosszú távú megőrzése.

A vízgazdálkodás tekintetében a célok elérését az ökológiai vízigény biztosítása, a jó kémiai és biológiai állapot elérése, a természetesebb parti zonáció fenntartása szolgálja. A gyepgazdálkodás tekintetében a megfelelő gyephasználat kidolgozása, pásztorkodás és kaszálás fenntartása, az erdőgazdálkodás tekintetében pedig a tájidegen fajokból álló erdők fajokcseréje, a tájra jellemző potenciális erdőtípusok kialakítása szolgálja a célok elérését.

3.2. Kezelési javaslatok

A 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ 5. pontja alapján „(5) A fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazott előírás-javaslatok célja, hogy a kezelési egységekben előforduló közösségi jelentőségű értékek, a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat és adottságok alapján javaslatot tegyenek a gazdálkodás kívánatos módjára. Ennek érdekében itt megfogalmazásra kerülnek olyan előírás-javaslatok, amelyek alapul szolgálnak a jövőbeli támogatási programok kidolgozásához. A gazdálkodók számára ezek az előírás-javaslatok a jelen terv alapján kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat csak kötelezővé. A már más jogszabály vagy hatósági eszköz alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azt megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra csak utalást tesz.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések eléréséhez a terület egyes részei eltérő kezelést igényelnek, figyelembe véve az ott előforduló élőhelyeket, fajokat, és az ott jellemző gazdálkodási formákat. A kezelési, fenntartási, és részben az élőhelyrekonstrukciós és fejlesztési javaslatokat ezért a Natura 2000 terület egyes lehatárolt részegységeire, az úgynevezett kezelési egységekre (KE) vonatkozóan rendszerezi a fenntartási terv. Az egyes kezelési egységekre nem vonatkoztatható élőhelyrekonstrukciós, fajvédelmi, kutatási és monitorozási javaslatokat a 3.2.2. - 3.2.4. fejezetben tárgyalja a fenntartási terv.

3.2.1. *Élőhelyek kezelése*

3.2.1.1. *A terület egészére megfogalmazott általános kezelési javaslatok*

- A Száraz-ér ökológiai állapotának javításához, természetes életközösségeinek, kiemelten a védett és közösségi jelentőségű fajok állományainak fenntartásához a legfontosabb feladat a víztér öntisztuló folyamatainak segítése és a természetes vizes élőhelyek rehabilitációja. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő áramló jellegű, folyamatos vízpótlás.
- Ökológiai szempontból fontos lenne a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízviszatartás és víztározás.
- Elérendő a meglévő erdők szerkezetének és fajkészletének természetszerűbbé alakítása. Hosszú távú cél a termőhelyi adottságok figyelembe vételével a tájra jellemző potenciális természetes erdő típusok feltöltésének felnevelése. Az idegenhonos fásszárú állományok mihamarabbi letermelése, eltávolítása, a propagulum források csökkentése, helyükön természetszerű élőhelyek ki- vagy visszaalakítása az egyik legfontosabb természetvédelmi feladat a területen, melytől a legnagyobb mértékű természetes élőhely- és fajdiverzitás növekedés várható.
- A meglévő szántók élőhely-rekonstrukciós program keretében történő visszagyepesítése (felhagyás, spontán gyepesedés és gyepesítés) és erdősítése támogatandó célkitűzés. A tervezés során a természeti adottságok figyelembe vételével több élőhelyes, (pl. gyeperdőfolt vagy facsoport) változatos mozaikok kialakítása javasolt.
- Környezetvédelmi szabályozáson és hatósági ellenőrzésen keresztül megoldandó feladat a víztestet érő mezőgazdasági, ipari és kommunális szennyezések és terhelések minimalizálása.

Ezek az intézkedések a közösségi jelentőségű értékek megőrzését, hosszabb távon pedig állományaik megerősítését segítik.

3.2.1.2. *Kezelési egységek*

A természetvédelmi szempontból javasolt kezelések egységesebb átláthatósága érdekében ún. kezelési egységeket (KE) állapítottunk meg, melyeket hasonló jellegű élőhelyfoltok alkotnak. A kezelési egységek lehatárolása nem követi az ingatlan-nyilvántartási határokat, mivel a valós és a tényleges területhasználat ettől jelentősen eltérhet.

A Száraz-ér Natura 2000 területen az előforduló élőhelyek, fontosabb fajok és gazdálkodási módok alapján 6 kezelési egység lehatárolása indokolt, amelyek térképi megjelenítését a 3.2.5 fejezet mutatja be.

A kezelési egységek lefedik a teljes tervezési területet, tartalmaznak jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt. A kezelési, fenntartási, és részben az élőhelyrekonstrukciós és fejlesztési javaslatokat a kezelési egységekre vonatkozóan rendszerezi a fenntartási terv. Az egyes kezelési egységekre nem vonatkoztatható élőhelyrekonstrukciós, fajvédelmi, kutatási és monitorozási javaslatokat a 3.2.2. - 3.2.4. fejezetben tárgyalja a fenntartási terv.

KE-1 kezelési egység

(1) Meghatározása: A Száraz-ér medre és víztere. A kezelési egység a teljes területet behálózza, ez a Natura terület váza. Összes kiterjedése 216,6 ha. Továbbá ide tartozik egy-egy kisebb horgásztó

Mezőkovácsháza és Békéssámson külterületén.

(2) Érintettség vizsgálata

- *ÁNÉR élőhelyek:* Álló- és lassan áramló vizek hínárnövényzete (Ac), nem tőzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a), fragmentális mocsári és/vagy hínárnövényzet mozaikok álló- és folyóvizek partján (BA), harmatkásás, békabuzogányos, pántlikafüves mocsári-vízparti növényzet (B2), nedves felszínek természetes pionír növényzete (I1), állóvizek (U9)
- *Natura 2000 élőhelyek:* Eutróf sekély tavak és holtmedrek hínárja (3150)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Vízgazdálkodás

Terhelések minimalizálása: Környezetvédelmi szabályozáson és hatósági ellenőrzésen keresztül megoldandó feladat a víztesteket érő mezőgazdasági, ipari és kommunális szennyezések és terhelések minimalizálása. A tápanyag- és szervesanyag-problémák jellemzően a mezőgazdasági diffúz terhelésből, a kommunális szennyvíz- és használtvíz (strand) bevezetésekből, a szennyezett üledékből eredő belső terhelésből, a települési diffúz terhelésből (belterületi csapadékvíz bevezetésből) adódnak. Problémát jelenthetnek az állattartó telepek kibocsátásai és a szennyezett felszínalatti vizek terhelő hatásai.

Víz kivétel: Jelenleg a Száraz-ér medréből alapvetően öntözési célú vízkivétel történik, ami elsősorban a Szárazér-Porgányi-főcsatornát érinti. Az engedélyezett vízkivételi volumen kihasználása nagyrészt nyári kisvizes időszakokra esik. Emiatt az ökológiai vízigény biztosítása érdekében szükséges lehet a vízkivételek korlátozása. Ennek érdekében szükséges a mederben hagyandó minimális vízmennyiség, az ökológiai vízigény meghatározása. A rendelkezésre álló vízkészlet és az ökológiai vízigény különbségét meghaladó mértékű vízkivétel nem javasolt a vízi és vízhez kötődő jelölő fajok (réti csík (*Misgurnus fossilis*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*) és vidra (*Lutra lutra*)) számára megfelelő környezeti feltételek biztosítása, élőhelyének és táplálékbázisának megőrzése érdekében.

Vízvisszatartás, medertározás: a KE-1 kezelési egységen belül magában a csatornában javasolható vízvisszatartás, bögézés, a jelölő és egyéb előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok (természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), dunai tarajosgötte (*Triturus dobrogicus*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), vidra (*Lutra lutra*)) érdekében. A vízvisszatartásnak részben jelenleg is megvannak a műszaki feltételei, hiszen a víztest több szelvényében van erre alkalmas műtárgy. Ennek ellenére a vízügyi kezelővel folytatandó egyeztetések során vizsgálni érdemes, hogyan javítható esetleg még jobban természetvédelmi szempontból a víz visszatartás mértéke és hatékonysága úgy, hogy tavasszal se okozzon káros belvízi elöntést. A víz megtartására (milyen formában, mennyi ideig) irányuló konkrét elképzelések megfogalmazásához vízépítési tervezési folyamat lebonyolítása szükséges (elengedhetetlen pl. a geodéziai felmérés terepmodell létrehozásához). Továbbá a tulajdonviszonyok részletes feltárása is szükséges annak megállapításához, hogy a környező szántókon vagy a Natura területen belül lévő rét-legelőkön okozható-e káros belvízi elöntés, amit el kell kerülni. Ezek hiányában konkrét elképzelések nem adhatók meg, hiszen ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása túlmutat a fenntartási terv keretein. Stratégiai jellegű véleményt fogalmazunk meg, miszerint szükséges volna egy olyan tanulmány kidolgozása, ami megvizsgálja részleteiben a lehetséges élőhely-rekonstrukciós megoldásokat, figyelembe véve a tulajdonviszonyokat, a gazdálkodást érintő kérdéseket. A tanulmány kidolgozására és a vízvisszatartás további lehetőségeinek keresésére csak a vízügyi kezelő Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatósággal egyeztetve, közös tervezés és feladat-

valamint érdekegyeztetés eredményeként van lehetőség.

Mederrehabilitáció: Javasoljuk vizsgálni a belvízrendezési munkálatok során átmetszett ős-medrek és a vízszállításban aktuálisan résztvevő csatornameder közötti kapcsolat jellegét, s ahol nem biztosított, javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva a Száraz-ér belvízrendezés előtti mederhálózatához kapcsolódó megmaradt vizes élőhelyek, szegélyterületek vízháztartását. Az ilyen típusú konkrét elképzelések előzetes tervezése során egyeztetni szükséges az érintett víztest vízügyi kezelőjével, az Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatósággal az elképzelés megvalósíthatóságáról, az akadályozó tényezőkről és a részletes tervezés csak az egyeztetések lefolytatása után közösen kialakított álláspontok figyelembe vételével történhet.

Kotrás, üledékkitermelés kivitelezésével kapcsolatos javaslat: A középvízi meder jelenlegi állapotában (KE-1 kezelési egység) jellemző az üledékfelhalmozódás. A fenntartási munkáknak része a kotrás, és az üledékfelhalmozódás előrehaladtával várható a vízügyi kezelő részéről a meder vízszállító kapacitásának megőrzése érdekében az üledékkitermelésre vonatkozó igény.

A teljes keresztmetszetében emerz mocsári növényzettel benőtt hosszabb mederszakaszok részleges kotrása természetvédelmi szempontból is kedvező. Az alábbi feltételek betartásával végzett fenntartási jellegű kotrási munkálatokkal növelhető az érintett mederszakasz élőhelyi szintű diverzitása.

Javasolt időbeli korlátozás: A kotrási, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése szempontjából élővilágvédelmi szempontból javasolható időpont a július 01-november 01. közötti időszak.

Javasolt térbeli korlátozás: A kotrási, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése során javasoljuk, hogy kerüljön meghatározásra egy kivitelezési oldal, mely a későbbiekben is fenntartási oldalként funkcionálhat, ill. a másik oldal legyen ún. ökológiai oldal, melynek fő szerepe, hogy élőhelyet biztosítson a vízfolyás és a vízfolyást kísérő növényzet, valamint a hozzá kapcsolódó életközösség számára, ezáltal biztosítsa, hogy a középvízi meder ökológiai folyosó és magterület funkcióját ellássa a fenntartási jellegű munkák ellenére is. A kivitelezési oldalon a kisvízi medret kísérő magasabb rendű növényzet különös tekintettel a kivitelezést akadályozó fásszárú vegetációra eltávolításra kerül, ill. eltávolításra kerül a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ából az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet. Ezzel szemben javasoljuk, hogy a kivitelezési oldallal szemközti ökológiai oldalon a kisvízi medret kísérő szegélynövényzet, valamint a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ában az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet változatlan formában kerüljön megőrzésre.

Partkezelés: A középvízi meder szegélyében a meder hossz-szelvényében helyenként cserjés-fás szegélyvegetáció található. Javasoljuk, hogy a partkezelés keretében azokon a partszakaszokon ahol a jelenlegi fás-cserjés szegélyvegetációban nincs idős fa, ott egy-egy őshonos fűzfa kiválasztásával és meghagyásával, ill. közvetlen környezetében (2-3 m) a fás-bokros vegetáció ritkításával 50-60 méterenként egy-egy idős őshonos fa felnövését tegyék lehetővé a meder szegélyében, melyek gyökérzete bele lóg a középvízi mederbe. Ezt a kezelést azon part mentén javasoljuk, ahol nem akadályozza a vízügyi kezelő fenntartási munkáját, tehát a fentiekben javasolt ökológiai oldalon.

Gazdálkodás: a gazdálkodás kizárására a vizes élőhelyekről nincs szükség. A jelenlegi gazdálkodás (legeltetés, kaszálás, halászati hasznosítás) folytatható a vizes élőhelyeken. A horgásztavak esetleges további fejlesztését előzetesen egyeztetni szükséges a természetvédelmi kezelővel.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások

Önkéntesen vállalható előírások

- A területen, a növényvédelmet kizárólag vizekre és vízben élő szervezetekre nem veszélyes minőségű anyagokkal és kizárólag inváziós növényfajok irtása céljából lehet végezni. (V01)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság által kijelölt területen tilos a nádaratás. (V06)
- Idegenhonos halfajok visszaszorítása kötelező, idegenhonos halfaj telepítése tilos. (V19)
- A nádaratás megkezdése előtt 48 órával a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot értesíteni kell. (V42)
- A hagyásfoltok kialakítását a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve kell kijelölni. (V44)
- A nádaratás csak fagyott talajon végezhető. (V56)
- A betakarítás során a nád rizómájának megsértését kerülni kell. (V57)
- Élőhely-rekonstrukció. (V63)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az általános kezelési javaslatokban megadott javaslatok egy része kifejezetten rekonstrukciós jellegű. Ilyen a megfelelő áramló jellegű, folyamatos vízpótlás biztosítása, a megnövelt vízhozammal és időszakosan visszatartott belvizekkel (bögézés) a vegetációs idő nagy részében a Száraz-ér medrében magasabb és állandóbb vízszint tartása. Kedvező lehet a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízvisszatartás és víztározás. Vizsgálni szükséges a levágott ó-medrek és a Száraz-ér víztere közötti kapcsolatot is, s ahol lehetséges, ott javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva hullámtéri szegélyterületek vízháztartását. Felmérések alapján vizsgálni kell, hogy célzott kotrásokkal, más élőhelyek jelentős károsítása nélkül lehetséges-e mélyebb, nyílt vizek kialakítása. A hosszú távú megoldást az egykori természetes vízrendszer, – melyhez a Száraz-ér is tartozott, – realitásokhoz igazodó felélesztése jelentheti.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A feliszapolódott és az egykori közös vízrendszertől részben elvágott Száraz-ér (főcsatorna) állandó vízterének fennmaradása, természeti értékeinek megőrzése csak aktív vízügyi beavatkozásokkal lehetséges. A folyamat elsősorban a kiváltó okok (medrek vízháztartásának javítása, vízvisszatartás, illetve víztöbblet biztosítása, tápanyag-akkumuláció kizárása, kotrás) megszüntetésével állítható meg. A nem elegendő mértékű vízpótlás, a gyenge vízáramlás és az elnövényesedés hatására a Száraz-ér víztere gyorsabban melegszik fel, az átöblítés mértéke nem elegendő a táplálék túlkínálat csökkentéséhez, a víztér eutrofizációja felgyorsul. A vízminőség romlásával a víztér, mint élőhely instabillá válik, a vízi életközösség természetes diverzitása csökken, egyre inkább a nagy tűrőképességű fajok törnek előre. Időszakosan a vízi fauna részleges pusztulása következhet be, melyből a leglátványosabb a halaké. A vízbetáplálás kapacitásának emelése, a folyamatosan áramló friss víz gátolja a lebegő algák jelentős elszaporodását, a víz-üledék határfelületen zajló redox-folyamatokat természetes úton az oxigénes lebomlás irányába mozdítja, ezzel a vízi ökoszisztéma önszabályzó-önfenntartó folyamatai erősödnek, az ökológiai stabilitás növekszik, a biológiai vízminőség és a víztér élőhelyi állapota javul. Azért javasoljuk a vízvisszatartást, hogy a nyár elejétől-közepétől jellemző, forró és aszályos időszakokban is legyenek üde területek. Élőhely- és fajvédelmi szempontból is számos előnnyel járna, ha egy-egy vizes élőhely néhány héttel később

száradna ki.

Mivel a térség gazdálkodási szerkezetéből adódó vízigény alapvetően öntözési célú vízigény, mely esetében a kitermelés általában egybe esik a vízfolyások kisvízes időszakával, ezért előfordulhat, hogy a potenciális vízkivétellel terhelt érintett meder-szakasz aktuális vízhozama nem éri el az ökológiai vízigény mennyiségét. Ez maga után vonhatja például a vízhőmérséklet túlzott megemelkedését és az oldott oxigéntartalom csökkenését, ill. a mezőgazdasági területek felől a talajvízen keresztül érkező diffúz terhelés mértékének aktuális fajlagos (vízhozamra vetített) növekedését. A kedvezőtlen változások mértéke túllépheti a jelölő, ill. javasolt jelölő fajok (pl.: szivárványos ökle) környezeti optimumtartományát, ami az egyedsűrűség csökkenéséhez vezethet.

Az üledékeltávolítási munkák korlátozását azért javasoljuk, mivel indokolt a közösségi jelentőségű természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150) élőhely és a jelölő fajok védelme érdekében a hínárnövényzet és emerz mocsári növényzet állandó fenntartása, legalább az egyik parton.

A fenntartási munkák közé sorolható kotrás során a mederben található üledék kitermelésével együtt a mederből eltávolításra kerül az üledékben gyökerező mocsárinövényzet és hínárnövényzet túlnyomó része, ill. a nem gyökerező hínárnövényzet jelentős része is. Az üledékkel és a növényzettel párhuzamosan fizikailag sérül, ill. eltávolításra kerül a mederből a bentikus életformátípusú, ill. a metafitikus életformátípusú fajok állományainak nagy része. Egy teljes keresztmetszvényt érintő mederkotrás követően a meder még legalább 2-3 évig nem lesz alkalmas élőhely a különböző növényállományokhoz kötődő fajok állományai számára. A növényzet eltávolításával jelentősen sérülnek a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150) élőhelytípusba sorolt élőhelyfoltok, ill. a növényzethez kötődő jelölő szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*) állományai, valamint az ökle szaporodásának feltételét jelentő kagylók állományai.

A javasolt időbeli korlátozás betartása esetén csökkenthető a mederben a fiatal halivadékok érintettsége, hiszen idősebb korban jobban képesek elkerülni a veszélyforrásokat

A középvízi meder keresztmetszetének 1/2-én a kivitelezési oldallal szemközi ökológiai oldal mentén érintetlenül maradó üledék, ill. hínárnövényzet és emerz mocsári makrovegetáció menedéket nyújt az érintett életközösséget alkotó fajpopulációk legalább 50%-ának, melyek így túlélnek a kivitelezési munkálatokat és azt követően várhatóan 3-4 vegetációs perióduson belül teljesen rekolonizálják a kisvízi medret. A meder felében maradó laza üledék biztosítja, hogy a jelölő mocsári teknős (*Emys orbicularis*) számára legyen megfelelő telelőhely.

Ugyanakkor a teljes keresztmetszetében emerz mocsárinövényzettel, főleg homogén nádas állományokkal benőtt mederszakaszok esetében természetvédelmi szempontból is kedvező a javasolt térbeli és időbeli korlátozások betartásával elvégzett részleges kotrás, hiszen az így felnyitott mederben újra megjelennek a nyíltvízes és hínaras élőhelyfoltok és sávok. A különböző élőhelytípusok zonációjával jellemezhető mederszakasz kedvezőbb életfeltételeket teremt a jelölő és egyéb előforduló közösségi jelentőségű vízi és vízhez kötődő élőhelytípusok és fajok számára, mint a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150), a réti csík (*Misgurnus fossilis*) szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*) és a vidra (*Lutra lutra*).

A középvízi meder szegélyében növő idős fák árnyékoló hatásukkal megbontják a mocsári növényzet folytonosságát, teret engedve nyílt vízfelületek kialakulásának. A meder szegélyében növő idős, odvas fák a gyökérzetükkel és a gyökérzetük között kialakítható üregekkel jó rejtőzködési lehetőséget biztosítanak számos állatfaj, például a jelölő vidra (*Lutra lutra*) számára.

KE-2 kezelési egység

(1) Meghatározása: Hullámtéri és mentett oldali nádas, harmatkásás, virágkákás mocsarak, zsiókások és magassásosok. A Száraz-ér hullámtéri és mentett oldali széles öblözeteiben a feliszapolódás és a sekély víztér kedvez a nagyobb nádasok kialakulásának. Másutt a szűk hullámtérben csak keskeny szegélynádasok és harmatkásások találhatók az ér mentén. Az egész területen végighúzódnak állományai a Száraz-ér medrét követve. Összes kiterjedése 209,7 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *ÁNÉR élőhelyek:* Szikes tavak hínárnövényzete (A5), álló- és lassan áramló vizek hínárnövényzete (Ac), nem tözegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a), harmatkásás, békabuzogányos, pántlikafüves mocsári-vízparti növényzet (B2), vízparti virágkákás, csetkákás, vízi hídörös, mételykórós mocsarak (B3), nem zsombékoló magassásrétek (B5), zsiókás, kötő kákás és nádas szikes vizű mocsarak (B6), fragmentális mocsári és/vagy hínárnövényzet mozaikok álló- és folyóvizek partján (BA), nedves felszínek természetes pionír növényzete (I1), állóvizek (U9)
- *Natura 2000 élőhelyek:* Pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), eutróf sekély tavak és holtmedrek hínárja (3150)

(3) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

Önkéntesen vállalható előírások

- A területen, a növényvédelmet kizárólag vizekre és vízben élő szervezetekre nem veszélyes minőségű anyagokkal és kizárólag inváziós növényfajok irtása céljából lehet végezni. (V01)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság által kijelölt területen tilos a nádaratás. (V06)
- Felszíni vizekből történő öntözés csak az illetékes hatóság engedélye alapján lehetséges. (V09)
- Idegenhonos halfajok visszaszorítása kötelező, idegenhonos halfaj telepítése tilos. (V19)
- A nádaratás megkezdése előtt 48 órával a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot értesíteni kell. (V42)
- A hagyásfoltok kialakítását a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve kell kijelölni. (V44)
- December 15. és február 15. között lehet nádaratást folytatni, a mindenkori időjárási és talajviszonyok figyelembe vételével. (V47)
- A nádaratás csak fagyott talajon végezhető. (V56)
- A betakarítás során a nád rizómájának megsértését kerülni kell. (V57)
- A nádaratás megkezdése előtt 48 órával a működési terület szerinti nemzeti park
- Nádat deponálni, válogatni a területen tilos. (V58)
- A nádaratás megkönnyítése érdekében az érintett terület vízszintjének megváltoztatása tilos. (V62)

- Élőhely-rekonstrukció. (V63)

(4) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Kis vízhozamkor és – aszály idején a partmenti mederrészek, valamint az öblözetek egy része, – így a nádasok egy része is, – szárazra kerül. E kedvezőtlen állapot megváltoztatásához a vízháztartás javítására, megfelelő dinamikájú vízpótlásra és mederszakaszolt vízviasszatartásra (bögézés) lenne szükség. Kedvező lehet a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízviasszatartás és víztározás. Ennek okán vizsgálni szükséges a levágott ó-medrek és a csatorna víztere közötti kapcsolatot, ahol nem biztosított, javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva hullámtéri szegélyterületek vízháztartását. Célzott kotrásokkal, más élőhelyek jelentős károsítása nélkül lehetséges mélyebb, nyílt vízterek kialakítása, főként a lefűződött holtmedrekben. Az összefüggő nádasok „felnyitásával” megfelelő arányú nyílt vízfelület-hínaras-nádas mozaikok alakíthatók ki. A kotrás által érintett kimélyített mederszakaszokon várhatóan hamar kialakul egy rögzült és úszó hínárnövényzet, diverz mocsári növényzet és ún. törpe nádasok alkotta természetes vegetáció. Kutatások szerint ez a típusú élőhely-mozaik jó halivadék-bölcső és fajgazdag vízi életközösségnek adhat otthont. A kotrások azonban megnövelt vízpótlás nélkül további veszélyt jelenhetnek a víztestek ökológiai helyzetére nézve, mivel a kotrás után kialakuló alacsonyabb fenékszint miatt, változatlan vízhozam mellett a szélesebb mederszakaszok, nem iszaptalanított, sekély szélei szárazra kerülhetnek, ezzel tovább csökkenhet az állandó víztér kiterjedése. A nádasok és más természetes élőhelyek területén a zagyelhelyezés kerülendő. A hosszú távú megoldást az egykori természetes vízrendszer, – melyhez a Száraz-ér is tartozott, – realitásokhoz igazodó felélesztése jelenthet.

A feltöltődés és a vízhiány hatására kiszáradó állományokban szoliter és foltszerű pionír fásodás indulhat el. Változatlan vízháztartási viszonyok mellett várható ezek részleges szukcesszionális beerdősődése. Ebbe a természetes folyamatba a magasabb térszínen található nádasok esetében kisebb kezeléseken kívül (tájidegen fásszárúak eltávolítása) nem szükséges beavatkozni.

(5) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(7) Kezelési javaslatok indoklása

Az öblözetek összefüggő nádasainak részleges felnyitása, ez által nádas-nyíltvíz felület mozaikok kialakítása növeli a természetes élőhely- és fajdiverzitást, mely hosszú távon segítheti az egyéb közösségi jelentőségű élőhely, így a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydroptamion növényzettel (3150*) Natura 2000 élőhelyek kiterjedésének növekedését és újabb élőhelyfragmentumok /foltok kialakulását biztosíthatják számos közösségi jelentőségű halfaj, köztük a jelölő réti csík (*Misgurnus fossilis*) számára. A természetes szukcesszionális erdősődés a kiszáradó nádasokban kedvező folyamat, de veszélyt jelent a nádasok természetességére a szárazodó állományokba kirakott iszap, mivel adventív cserje- és fafajok telepedhetnek meg és nyerhetnek később teret. Ez a heliofil nád eltűnéséhez és egy tájidegen fásvegetáció kialakulásához vezethet. A nádasokban jelentkező inváziós növényfajok mechanikus eltávolítása a más természetes élőhelyekre történő terjeszkedésük megakadályozása miatt is fontos. A nádasok aratására vonatkozó szabályozás az élőhely károsításának és élővilága zavarásának elkerülését szolgálja.

KE-3 kezelési egység

(1) Meghatározása: Ártéri mocsárrétek, sztyeprétek, szikes élőhely-mozaikok valamint üde és száraz gyomos gyepek. A Száraz-eret, főként a töltéseken és azok mezsgyéiben gyomos és üde gyepek, sztyeprétek, a mélyebb részeken ártéri mocsárrétek kísérik, utóbbiak több helyütt szikesedő jelleggel. Nagyobb, sztyepprét foltokkal tarkított szikes élőhely-mozaikok a Száraz-ér Csanádalbertitől délkeletre, délre, illetve Békéssámson mellett húzódó szakasza erősen fluktuáló talajvizű, kiszáradó öblözeteinek területén található. A kezelési egység összes kiterjedése 398,6 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *ÁNÉR élőhelyek:* mocsárrétek (D34), ürmöspuszták (F1a), cickóros puszták (F1b), szikes rétek (F2), üde mézpázsitos szikfokok (F4), padkás szikesek, szikes tavak iszap- és vakszik növényzete (F5), löszgyepek, kötött talajú sztyeprétek (H5a), jellegtelen üde gyepek (OB), jellegtelen száraz-félszáraz gyepek (OC)
- *Natura 2000 élőhelyek:* pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), ártéri mocsárrétek (6440)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok

A kezelési egységbe tartozó gyepes élőhelyek szerkezetének és fajkészletének megőrzése, illetve javulása, alapvetően az extenzív gazdálkodás fellendüléstől, elsősorban a külterjes legeltetéstől várható. Mind a kaszálás, mind pedig a legeltetés (állatlétszám/legeltetett terület nagysága) a gyepek aktuális ökológiai állapotát figyelembe véve végzendő. A mézpázsitos-vakszikes mozaikok esetében elsősorban a legeltetés (főként juh) a megfelelő hasznosítás. A mocsárrétek esetében javasolt a rétgazdálkodás jellegű hasznosítás, amikor is a májusi-júniusi kaszálás után meghatározott állatlétszámmal sarjlegeltetés folyik. Amennyiben szükséges karám, annak a gyepen kívüli elhelyezése a jó megoldás. Ha, ez nem lehetséges, akkor lehetőleg évről-évre ugyanott, egy eredetileg is degradált vagy özöngyomok által fertőzött gyepreszen történjen a kialakítása. A kaszálására és legeltetésére vonatkozó előírások hatására természetesebb fajdiverzitás alakulhat ki. Az őshonos cserjések és a keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) túlzott terjeszkedése kedvezőtlen, ezért aktív kezelésekre szükséges fenntartani vagy helyreállítani a gyepeken az optimális szoliter és csoportos cserje és fa előfordulást, illetve az összefüggő cserjések, idegenhonos erdőfoltok és löszgyepek mozaikjainak ökológiai szempontból kedvező arányait. Kiemelkedő fontosságú az özönfajok terjedésének megakadályozása, egyéb hasznosítás híján legalább rendszeres szárazzás megvalósítása. Kezelés híján a most is jelentkező özöngyomok (pl. gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*)) megszűnés szintjéig degradálhatják a mocsárréteket, illetve a sztyepréteket. Utóbbiak még degradáltabb formájában is őriznek természeti értékeket, védett vagy védendő fajokat. Degradáló hatású lehet a part menti gyepekre nézve a helyreállító kotrások, vízinvázió irtások során a szolgalmi sávban kirakott kotrási iszap, zöldtömeg. Megakadályozandó a Natura 2000 szegélyterületein található gyepek elszántása, ezért a Natura 2000 területtel határos, annak természetes élőhelyeit szegélyező szántók esetében gazdálkodási védőzóna kialakítására lenne szükség.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

Gyepek esetén a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X.18) Korm. rend előírásait szükséges alapul venni.

Önkéntesen vállalható előírások

- Felületés nem megengedett. (GY01)
- Vegyszeres gyomirtás nem megengedett. (GY02)

- Fogasolás nem megengedett. (GY09)
- Tárcsázás nem megengedett. (GY10)
- Gyepszellőztetés nem megengedett. (GY12)
- Kiszántás nem megengedett. (GY13)
- Felázott talajon mindennemű munkavégzés tilos. (GY14)
- Legeltetéssel és/vagy kaszálással történő hasznosítás. (GY22)
- Biztosítani kell a felhalmozódott fűavar eltávolítását. (GY23)
- A gyepek természetvédelmi szempontú égetése csak a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság egyedi írásos véleménye alapján történhet. (GY24)
- Inváziós fás szárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- Nem speciális növényvédő szer kijuttatása esetén inváziós fásszárúak vegyszeres irtása, a területileg illetékes hatóság engedélye alapján lehetséges. (GY27)
- A természetes gyepekben őshonos méretes fák (30 cm törzsátmérő felett) és a vadgyümölcsök (törzsátmérő megjelölése nélkül) megőrzése kötelező. (GY30)
- A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak be kell jelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni kell. (GY31)
- A gyepterületen előforduló őshonos hagyásfák, hagyásfa csoportok (delelő fák), valamint cserjés foltok eltávolítása nem megengedett. (GY33)
- Gyepterületen előforduló, 1,5 m-nél magasabb tájidegen faegyedeket lábon állva kell vegyszeres kezelésben részesíteni (törzs megfűrése, vegyszer injektálása); a hatékonyság érdekében a vegyszert is alkalmazó munkát fafajtól függően a vegetációs időszak kezdetén (április-május) vagy végén (augusztus-szeptember) kell elvégezni. (GY34)
- Legeltethető állatfaj: szarvasmarhafélék. (GY67)
- Legeltethető állatfaj: juh. (GY68)
- Legeltethető állatfaj: kecske. (GY69)
- Legeltethető állatfajok: lófélék (ló, szamár). (GY70)
- A szénát a kaszálást követő 2 héten belül össze kell gyűjteni és eltávolítani a területről, vagy sávokban elégetni. (GY86)
- A gyepterület kaszálása, szárzúzása esetén minimum 10 cm-es fűtarló biztosítása. (GY92)
- A kaszálás során az inváziós fajokat nem tartalmazó szegélyélőhelyek a kaszálatlan területbe beletartozhatnak. (GY102)
- Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkének, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítást, illetve a kaszálást azonnal be kell fejezni és haladéktalanul értesíteni kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot és javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kell kialakítani. (GY103)
- Minden évben tisztító kaszálás elvégzése kötelező. (GY105)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)

- Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással évente legalább háromszor kezelni kell. (GY108)
- A lekaszált inváziós növényeket a területről el kell távolítani a kaszálást követő 30 napon belül. (GY109)
- A területen trágyadepónia, széna és szalmakazlak elhelyezése tilos. (GY116)
- Éjszakázó helyek, ideiglenes karámok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges. (GY117)
- Élőhelyrekonstrukció. (GY118)
- A legeléskizárt területet a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetetten kell kialakítani. (GY122)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Megnövelt vízhozammal és időszakosan visszatartott belvizekkel (bögézés) a vegetációs idő nagy részében a Száraz-ér medrében magasabb és állandóbb vízszint érhető el. A szikes élőhelyek természetes domborzati-mikrodomborzati adottságainak megőrzése, téli-tavaszi felszíni vizeik megtartása javasolt. Ökológiai szempontból tehát fontos lenne a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízvisszatartás és víztározás.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

A Száraz-ér vízállapotának javítása nem csak közvetlenül a meder vízhez kötött élővilágára hathat pozitívan, hanem a medertől számított átlagosan 50-100 méteres távolságig a talajvízszint emelésével a Száraz-eret kísérő csapadék- és talajvízből élő szabályozatlan árterületek, medermaradványok, pusztai laposok vízének vízháztartására is. Megfelelő dinamikájú és mennyiségű vízpótlás esetén a mederhez közeli mocsárrétek és vízállások a talajvízháztartás javulásával hosszabb ideig őrizhetik meg vízkészletüket. Igaz az állandóbb vízkészlet a szikesedés ellen dolgozik, tehát a szikes élőhelyek részleges átalakulása várható. Ennek ellenére a távolabbi szegélyterületeken továbbra is megmarad a talajvíz fluktuáció, így ott a szikes élőhelyek fennmaradása és kialakulása biztosított.

A mocsárrétek aránya nem túl nagy. Az ökológiai vízigényüket figyelembe vevő, szabályozott mederszintű vízmegtartás, és a természetes vízháztartásukat befolyásoló vízelvezetések megszüntetése hosszútávon ezen élőhelyek fenntartása érdekében alapvető fontosságú. Kezelés híján az özöngyomok (gyalogakác (*Amorpha fruticosa*)) megszűnés szintjéig degradálhatják az élőhelyet. A szélsőséges vízháztartású szikes élőhelyek természetes domborzati-mikrodomborzati adottságainak, természetes szerkezetük és fajkészletük megőrzéséhez téli-tavaszi felszíni vizeik megtartása és előírások szerinti folyamatos hasznosítása szükséges. A sztyeprétek állapotára negatívan elsősorban fásodásuk-cserjésedésük és a szolgalmi sávban kirakott szerves anyagban gazdag kotrási iszap hat. A tájjellemző erdőtípusok foltjainak, tájhonos fák szoliter példányainak telepítése üde és száraz, gyomos gyepeken történő telepítése, valamint a kaszálására és legeltetésére vonatkozó előírások a természetesebb élőhely- és fajdiverzitás kialakulását segíthetik a jelölő élőhelyeken (pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*))

KE-4 kezelési egység

(1) Meghatározása: Keményfaligetek, őshonos fafajú pionír és/vagy jellegtelen, spontán vagy telepített erdőfoltok, facsoportok, valamint üde és gyeprózsás-kökényes cserjések, őshonos fafajok nemesített és klónozott változatai, idegenhonos fásszárúak telepített és spontán állományai.

A Száraz-ér mentén az erősen szikes talajú területek kivételével sokfelé találhatók őshonos fajokból álló spontán kialakult kisebb erdőfoltok, fasorok, szoliter fák. Igen gyakoriak a főként gyeprózsa (*Rosa canina*), kökény (*Prunus spinosa*) és galagonya (*Crataegus monogyna*) alkotta száraz cserjések. Az ér mentén két jelentősebb erdőterület a mezőhegyesi Rajta-erdő és a földéaki Kornél-erdő húzódik. Mindkettőben jelentősebb nagyságú puha- illetve keményfa liget jellegű telepítések vannak. Az ősmeder peremi sztyeprétekre telepített két kiligetesedő kocsányos tölgyes folt a regenerálódó, nyílt lösztölgyesek (M2) degradáltabb változatába sorolható. Az egyéb őshonos fajokból (elsősorban *Salix alba*, *Populus × canescens*) álló telepítések aljnövényzete a tájban lévő lágyszárú propagulumforrás hiánya miatt jellegtelen. Sokszor az elegy fafajok megválasztása, az elegyítés módja, az elegyarány sem megfelelő. A nagyobb, összefüggő száraz cserjésekre jellemző, hogy megindult bennük a spontán szukcesszionális erdősődés, részben a puhafa ligetek fajaival, de sajnos az idegenhonos fásszárúak (amerikai kőris (*Fraxinus angustifolia*), fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) jelenléte is meghatározó. Száraz gyepeken és kiszáradó nádasokban mindhárom fent említett cserje faj, valamint a fekete bodza (*Sambucus nigra*) kisebb csoportjai és szoliter példányai jelentőse mennyiségben fordulnak elő.

Nem annyira összefüggő, nagyobb telepített állományokkal, ha nem inkább kisebb spontán foltokkal, hosszú parti menti sávokkal, vagy sok egymáshoz közeli szoliter példánnyal vannak jelen az idegenhonos fásszárúak (fontosabb fajok: zöld juhar (*Acer negundo*), amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) és gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) a területen. Nagyobb telepítései csak az akácnak vannak (Rajta-erdő). Az üde partmenti sávban a gyalogakác, a száraz gyepekben pedig a keskenylevelű ezüstfa terjeszkedése aggasztó mértékű. A nemes nyarasok kiterjedése nem jelentős mértékű.

A kezelési egységbe a nem üzemtervezett állományokon kívül 89 üzemtervezett erdő alrészlet tartozik, amely 214,94 hektáron helyezkedik el. Az erdő alrészletek nem védettek. A kezelési egység összes kiterjedése 240,6 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- **ÁNÉR élőhelyek:** keményfás ártéri erdők (J6), nyílt lösztölgyesek (M2), üde és nedves cserjések (P2a), galagonyás-kökényes-borókás száraz cserjések (P2b), idegenhonos cserje vagy japánkeserűfű fajok uralta állományok (P2c), újonnan létrehozott, őshonos vagy idegenhonos fafajú fiatal erdősítés (P3), őshonos fajú facsoportok, fasorok, erdősávok (RA), őshonos fafajú puhafás jellegtelen erdők (RB), őshonos fafajú keményfás jellegtelen erdők (RC), őshonos lombos fafajokkal elegyes idegenhonos lombos vagy vegyes erdők (RDb), ültetett akácok (S1), nemesnyarasok (S2), nem őshonos fafajok spontán állományai (S6), nem őshonos fajú facsoportok, erdősávok és fasorok (S7)
- **Natura 2000 élőhelyek:** keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris) (91F0), euro-szibériai erdőssztyepp-tölgyesek tölgyfajokkal (*Quercus spp.*) (91I0*)
- **Érintett erdőrészek:** Ambrózfalva 1B, 5A; Békéssámson 4D, 2A, 4B, 4C, 5A, 4TI; Csanádalberty 2A, 1E, 3B, 1F, 3A, 1H, 3TI, 2B, 1G, 1D, 1A, 1B; Földeák 1, 1A, 1B, 1C, 1CE 1, 1CE 2, 1D, 1ÉP 1, 1ÉP 2, 1F, 1G, 1H, 1I, 1MV, 1TI, 2, 2A, 2B, 2C, 2D, 2F, 2MV, 2TI 1, 2TI 2, 2VF, 7A; Makó 41A, 59A, 59B; Mezőhegyes 19G, 19TN, 19NY 3, 19B, 19E, 19A, 19NY 4, 19D, 19F, 19C, 19NY 1, 19H, 19NY 2, 20C, 20TN, 20E, 20A, 20B, 20D,

21F, 21H, 21D, 21K, 21A, 21C, 21M, 21E, 21TN, 21B, 21L, 21G; Mezőkovácsháza 33A, 33B, 39A, 39B, 42A, 41B; Végegyháza 2A, 2B, 3B.

(3) Általános kezelési javaslatok

Az alrészletek jelenlegi fatípusai többfélék, de leggyakoribbak az akácok és az egyéb lomb elegyes akácok. Továbbá kocsányos tölgyes, kőrises-tölgyes, hazai nyáras, egyéb lomb elegyes kocsányos tölgyes, egyéb kemény lombos állományok is vannak. A távlati célállományok legtöbbször kocsányos tölgyesek, elegyes kocsányos tölgyesek, egyéb keménylombos erdők, hazai nyarasok. Ezekon a területeken a körzeti erdőtervnek megfelelő gazdálkodás folytatható, a felújítások során azonban a természetvédelmi célkitűzéseknek az intenzíven terjedő fafajok arányának csökkentése felel meg, illetve törekedni kell arra, hogy az egyéb keménylombos fafajok közül a hazai, termőhelyhonos fajokat alkalmazzák az elegyítésekben. Előfordulnak akácok és nemes nyarasok is célállományként: ezekben az erdőrészletekben is az előző, hazai és tájhonos fajokból álló célállományok lennének a megfelelőek. Alkalmazandó fafajok a kocsányos tölgy (*Quercus robur*), magyar kőris (*Fraxinus angustifolia*), mezei szil (*Ulmus minor*), tatárjuhar (*Acer tataricum*), mezei juhar (*Acer campestre*), fehér nyár (*Populus alba*), szürke nyár (*Populus canescens*), fehér fűz (*Salix alba*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), vadkörte (*Pyrus pyraster*) és vadalma (*Malus sylvestris*)

A mezőhegyesi Rajta-erdő és a földéaki Kornél-erdő esetében a természetvédelmi célú rendeltetés prioritása mindenféleképpen elérendő az erdőgazdálkodásban. A Natura 2000 területre eső erdők fenntartása, természetességük javítása csak az inváziós fásszárúak kizárásával, illetve visszaszorításukat biztosító erdőgazdálkodás/erdőkezelés bevezetésével lehetséges. Ennek hiányában várható a ligeterdő foltok cserje és másod- néha még első lombkorona szintjében is az idegenhonos fásszárúak degradáló hatásának erősödése. Vizsgálni érdemes, hogy a lehetséges-e a természetközelinek mondható állományok vágáskorának emelése. A tisztítások/gyéritések/egyéb termelések során az özönfajokat a lehetséges legnagyobb mértékben vissza kell szorítani. A hazai fajokból álló erdőkben tarvágásos véghasználatok számát és területét minimalizálni vagy mellőzni szükséges. Hosszú távú cél a talaj és vízháztartási viszonyok szerint természetközeli puha- és keményfa ligeterdő foltok felnevelése. Ennek érdekében javasolt az őshonos fafajok magszórásra képes idős egyedeit – üzemtervezett erdőben és azon kívül is – mind az erdőgazdálkodás, mind egyéb kezelés során kímélni a genetikai állomány átmentése miatt. Vágásterületeken hangsúlyos az inváziós fajoktól mentesített hagyásfa-csoportok meghagyása. Kikerülhetetlen tarvágásos véghasználat esetén a természetközeli foltok helyi génkészletének megőrzése érdekében minden esetben vizsgálendő, hogy a letermelt állományok tuskósrjáról való – legalább részterületes (pl. szegélyeket érintő) felújítása megvalósítható-e (elszórta álló egyedek esetében is). Az őshonos fajokkal történő felújítások és/vagy erdősítések során javasolt elegyes állományok létrehozása. Táj- és élőhely-mintázati szempontból vizsgálendő az erdőterületek jelenlegi elhelyezkedésének megfelelősége, s amennyiben szükséges javasolt a gyeperdő mozaikok arányainak csereerdősítéssel történő javítása. A természetes erdősülések segítése az idegenhonos fajok szelekciójával.

Rövidtávon elérendő a kezelési egységbe tartozó erdők szerkezetének és fajkészletének természetszerűbbé alakítása. Hosszú távú cél a talaj és vízháztartási viszonyoknak figyelembevételével a tájra jellemző potenciális természetes erdő típusok foltjainak felnevelése. A természetes erdőfoltok alatt, a kiszáradó nádasokban és gyepekben a gyalogakác és ezüstfa visszaszorításához célzott beavatkozások szükségesek. Utóbbi megtelepedését pedig a hasznosítás (kaszálás, legeltetés) rendszerességével lehet megakadályozni. Javasolt továbbá a mederig húzó erdők esetében a partszegélyt benövő, illetve a vízbe borult idegenhonos fásszárúak eltávolításával a parti sáv részleges felnyitása.

A tájra jellemző egyéb cserje fajok (veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*), kecskerágó (*Euonymus*

europaeus), kányabangita (*Viburnum opulus*) stb.) ültetésével lehet színesíteni a cserjések fajkészletét, de a természetesebb szerkezetű és fajkészletű sztyeprétek esetében a cserjésedés visszaszorítandó. Egyéb tájhozonyos fajokból álló cserjések és más gyeptípusok mozaikjainál is vizsgálándó a két élőhely optimális aránya, s szükség szerint ennek elérésért a cserjések visszaszorítása, felnyitása vagy ültetése lehetséges.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

- Vonatkozó erdőterv rendelet, körzeti erdőterv (Marosszög-csanádi) (hatályos 2008.01.01 – 2017.12.31), valamint a Körös-Marosközi erdészeti tervezési körzet (hatályos 2007.01.01 - 2016.12.31)
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet

b) Önkéntesen vállalható előírások

- A Natura 2000 elsődleges rendeltetés átvezetése a jelölő fajok és élőhelyek szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró területek esetében. (E01)
- Erdészeti szempontból tájidegen fafajok erdőtelepítésben való alkalmazásának mellőzése. (E05)
- Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése. (E06)
- Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt). (E08)
- A fával nem, vagy részben fedett területek egyéb részletként (tisztás, cserjés, nyiladék, erdei vízfolyás és tó, kopár) történő lehatárolása, szükség esetén az erdőrészlet megosztásával. (E11)
- A tisztások fátlan állapotban tartása, tisztásként való további nyilvántartása. (E12)
- Állománynevelés során a nyiladékok és állományszélek felé legalább 5 m széles erdőszegély létrehozásának elősegítése vagy a meglévők fenntartása. Az elő- és véghasználatok során a tájidegen növények eltávolítása (az őshonos növényekre nézve kíméletes módszerekkel). (E13)
- Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábön álló holtfák meghagyása. (E17)
- A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során. (E18)
- Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok teljeskörű kímélete. (E19)
- Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkenek (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása. (E20)
- Erdészeti termékek szállításának, faanyag közelítésének korlátozása gyepterületen, tisztáson (a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok védelme érdekében). (E25)
- Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban. (E26)

- A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása. (E29)
- Az idegenhonos vagy tájidegen fafajokkal jellemezhető faállományokban a nevelővágások során az őshonos fafajok egyedeinek megőrzése az alsó- és a cserjeszintben is. (E30)
- Az adott erdőrészletben véghasználat esetén szálalóvágás alkalmazása. (E36)
- A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása. (E41)
- Idegenhonos fafajú faállomány szerkezetátalakítása. (E54)
- Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. (E57)
- Az erdősítések során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. (E58)
- Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőössztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a táj- és termőhelyhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése. (E61)
- A környező gyepterületek védelme érdekében az erdészeti tájidegen fafajok alkotta állományok terjeszkedésének megakadályozása. (E69)
- Lehetőség szerint mechanikai módszerek (pl. kézi cserjeirtás, szárzúzás, kaszálás) alkalmazandók agresszívan terjedő fajok visszaszorítására. (E72)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az erdőrészletek egy részének a célállománya akác vagy nemes nyár. Ezekben javasolt a felújítás során a fafajcsere, javasolt ugyancsak hazai faállománytípusokra áttérni (kocsányos tölgyes, elegyes kocsányos tölgyes vagy hazai nyáras, elegyes hazai nyáras). További élőhelyfejlesztési javaslatok az általános javaslatok között szerepelnek.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatot nem teszünk.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

Az élőhelyi felmérések alapján, a területen található őshonos fafajok alkotta erdőfoltok zöme szerkezetében és fajösszetételében csak részben mondható természetszerűnek. Állapotuk fenntartása és javítása természetvédelmi szempontokat figyelembe vevő erdőgazdálkodással lehetséges. A mezőhegyesi Rajta-erdő és a földéaki Kornél-erdő, mint közösségi jelentőségű élőhelyek (Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmion minoris*) (91F0)), természeti értékeik miatt is természetvédelmi erdőként kezelendő. A Natura 2000 elsődleges rendeltetése átvezetésére ezen két erdő esetében lenne szükség.

Az erdészeti munkákra, fahasználatokra tett javaslatok az erdő, mint élőhely folytonosságának megőrzését segítenék. A gyeperdő valamint a gyeperdő-őshonos cserjés mozaikok esetében az arányok optimalizálásával, az tájidegen fajok visszaszorításával, utóbbi esetben tájjellemző cserjék ültetésével a természetes élőhely- és fajdiverzitás növelhető. A javasolt intézkedésekkel a közösségi jelentőségű nagy hősincér (*Cerambyx cerdo*) és nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*) állományai is fenntarthatók.

KE-5 kezelési egység

(1) Meghatározása: Telephelyek, tanyák, falurészek, utak. A keskeny hullámtérrel rendelkező Száraz-ér szakaszokon csak a töltések földútjai, a hidak és műtárgyak jelentik az infrastruktúrát. A Natura 2000 területen belül viszonylag kevés az extenzív gazdálkodás egyik feltételét jelentő lakott tanya, de a környezetében még sok található. Számos településen (Tótkomlós, Mezőkovácsháza, Kaszaper, Végegyháza, Békéssámson, Csanádalberti, Pitvaros, Mezőhegyes stb.) keresztül folyik a Száraz-ér valamelyik ága. Itt az élőhelyek átalakítása sokszor erőteljes, a kommunális környezeti hatások intenzívek. A kezelési egység összes kiterjedése 22,9 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *ÁNÉR élőhelyek:* Falvak, falu jellegű külvárosok (U3), telephelyek, roncsterületek és hulladéklerakók (U4), tanyák, családi gazdaságok (U10), út- és vasúthálózat (U11)
- *Natura 2000 élőhelyek:* -

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

A vízügyi infrastruktúrát a vízügyi szerv zömmel karbantartja, egyéb kezelést nem igényelnek. Törekedni kell a településeken a parti sáv természetszerű állapotban való fenntartására, valamint egy hasznosítási védőzóna kialakítására. Ezen a zónán belül a természetes élőhelyek védelmét szolgáló hasznosítási szabályozás javasolt. A működő mezőgazdasági telephelyek és egyéb kezelési egységbe tartozó ingatlanok esetében a környezeti károk kizárása érdekében az ingatlan határon belüli működés, a környezetvédelmi szabályok betartása, a károkozások kizárása, a már okozott károk elszámolására az elérendő cél. Ezt célzott szakhatósági ellenőrzések is segíthetik. A telephelyek hasznosítás váltása esetén vizsgálandók az új hasznosítás potenciális hatásai a Natura 2000 területre.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

Önkéntesen vállalható előírások

- Inváziós fás szárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- Nem speciális növényvédő szer kijuttatása esetén inváziós fásszárúak vegyszeres irtása, a területileg illetékes hatóság engedélye alapján lehetséges. (GY27)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)
- Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással évente legalább háromszor kezelni kell. (GY108)
- A lekaszált inváziós növényeket a területről el kell távolítani a kaszálást követő 30 napon belül. (GY109)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Érdemes megvizsgálni egyes ingatlanok fenntartásának szükségességét, illetve élőhelyi átalakításának lehetőségét (pl. felhagyott telephely) is.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Az ingatlan nyilvántartásba vett földutak esetében fontos azok folyamatos karbantartása, hogy az

útelhagyásos gyepkások megakadályozhatók legyenek.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

A kezelési egységbe tartozó utak, átjárók, műtárgyak nagy része karbantartott ezért egyéb kezelést nem igényelnek. A Natura 2000 területet érő káros hatások csökkentése és kizárása fontos feladat. A kezelési egységbe tartozó telephelyek potenciális és aktuális hatásait a hatályos környezetvédelmi és birtokügyi szabályozás alapján jelentősen lehet csökkenteni. A kezelési egység területén végzett fenntartási munkák, az inváziós fajok irtása, stb. az érintkező közösségi jelentőségű élőhelyek (pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*)) szempontjából fontosak.

KE-6 kezelési egység

(1) Meghatározása: Egyéves és évelő nagyüzemi szántóföldek, zöldségkultúrák, vegyes kultúrájú kistáblás mozaikok, valamint kisüzemi gyümölcsösök

(2) Érintettség vizsgálata

- *ÁNÉR élőhelyek:* vágásterületek (P8), egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák (T1), évelő, intenzív szántóföldi kultúrák (T2), zöldség- és dísznövénykultúrák, melegházak (T3), extenzív szántók (T6), intenzív szőlők, gyümölcsösök és bogyós ültetvények (T7), extenzív szőlők és gyümölcsösök (T8)
- *Natura 2000 élőhelyek:* -

(3) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

Önkéntesen vállalható előírások

- Pillangósok esetén természetkímélő kaszálás, vadriasztó lánc használata kötelező. (SZ04)
- Fokozottan védett, földön fészkelő madárfaj fészkének, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítást, illetve kaszálást azonnal abba kell hagyni, és haladéktalanul értesíteni kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot. A gazdálkodó értesítésétől számított 3 munkanapon belül az igazgatóság köteles a gazdálkodót a kaszálásra, illetve betakarításra vonatkozó feltételekről tájékoztatni. Amennyiben a megadott határidőn belül nem érkezik válasz, akkor a megkezdett munkavégzés a többi előírás figyelembevételével folytatható. (SZ07)
- A növénytermesztéssel kapcsolatos technológiai munkálatok során bármilyen depóniát csak szántókon lehet létrehozni, és ott legfeljebb 2 hónapig lehet tárolni. (SZ09)
- Trágya, műtrágya: természetes vizektől mért 200 m-en belül trágya, műtrágya nem deponálható. (SZ10)
- Egyéb szerves hulladék (szár, levél, cefre): cefre mésszel keverve talajjavítás céljából csak engedéllyel helyezhető ki. (SZ12)
- A parcella szélein legalább 3 m széles növényvédőszer mentes táblaszegélyt kell hagyni, ahol szükség esetén mechanikai gyomirtást kell végezni. (SZ14)
- Kizárólag környezetkímélő besorolású növényvédő szerek alkalmazása engedélyezett. (SZ19)

- Kártevők elleni védekezés kizárólag szelektív szerekkel lehetséges. (SZ20)
- Légi kivitelezésű növényvédelem és tápanyag-utánpótlás tilos. (SZ21)
- Totális gyomirtó szerek használata nem engedélyezhető a területen. (SZ24)
- Istállótrágya kijuttatásának mértéke éves átlagban nem haladhatja meg a 100 q/ha-t. (SZ34)
- Tápanyag-utánpótlást csak szerves trágyával lehet végezni. (SZ37)
- Az időszakos- és állandó vízállások körül 3 méteres szegélyben talajművelés nem végezhető. (SZ49)
- Szántó füves élőhelyé alakítása gyeptelepítéssel. (SZ52)
- Mezőgazdasági földterület első erdősítése. (SZ56)
- Telepítés előtt, valamint a program teljes ideje alatt műtrágya és bármilyen szerves trágya kijuttatása tilos. (SZ62)
- Természetbarát gyepesítés, termőhelytől függően üde rét vagy száraz gyep kialakulásának elősegítése. Tájidegen magkeverék használata tilos, csak a termőhelyre jellemző őshonos fajok vethetők. (SZ67)
- A parcella körül természetes talajvédelmet szolgáló táblaszegély fenntartása, illetve telepítése, amelynek őshonos cserjékből vagy fákból álló sövény, illetve fasor kell legyen. A táblaszegély inváziós cserje és fafajoktól való mentességét, kizárólag mechanikai eszközökkel, biztosítani kell. (SZ68)
- Őshonos fajokból álló fasorok, facsoportok, szoliter fák, cserjefoltok telepítése. (SZ74)

(4) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

A Natura 2000 területen jelentős a szántóként művelt területek aránya. Egy részük a Natura 2000 terület határzónájában történt elszántásnak tekinthető. Ezeknél vizsgálni szükséges az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét, illetve a legértékesebb élőhelyeket kísérők esetében gazdálkodási védőzóna kialakítására lenne szükség. A Száraz-ér sérülékeny ökofolyosóként működő hullámterére azonban jelentős hatással van a Natura 2000 területen kívül eső, de sokszor partszegélyig húzódó nagytáblás szántókon folytatott intenzív gazdálkodás. Ezért ezeknél természetkímélő gazdálkodási zóna kijelölése megfontolandó. Egyetlen nagyobb szántótömb kivételével (Csanádalberti térsége), nem túl nagyok a tábla méretek. Kedvező, sok a kiskert, a kis parcellás ültetvény, zöldségkultúra, A szántó művelési ágú területeken a környezetkímélő, lehetőleg tájfajták vetésével végzett növénytermesztés a rövid és középtávú cél. A kiskertekben a gyepes aljú, extenzív gyümölcsösök arányának növelése támogatandó. A meglévő szántók rekonstrukciós program keretében történő természetes élőhelyekké alakítása (erdősítés, gyepesítés) javasolt. A gyepesítés lehetőleg helyi gyepekről begyűjtött propagulummal történjék. A tervezés során – a szántó méretétől, táji környezetétől és talaj adottságaitól függően – több élőhelyes (pl. gyep, mocsár, erdőfolt vagy facsoport) változatos mozaikok kialakítása javasolt. A rekonstrukciókat az agrár-környezetgazdálkodási támogatás (AKG) támogatási rendszer segítheti.

(5) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

A szántóterületek talaj és vízháztartás viszonyainak megfelelő, a tájra jellemző természetes erdőtípus egy-egy foltját érdemes telepíteni, gyepekkel mozaikosan. A célállomány kocsányos tölgyes, elegendő kocsányos tölgyes, kőrises kocsányos tölgyes egyaránt lehet. Mind élőhely-fejlesztési, mind pedig élőhelyvédelmi szempontból javasolt a művelt szántók Natura 2000 terület határvonalát jelentő szegélyeinek tájhozonyos fajokkal történő erdősítése, cserjésítése. Ugyan ilyen célból javasolt az esetlegesen elszántott természeti területrészek szegélyerdőként történő

helyreállítása.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A Natura 2000 területen található szántó területeken, rövidtávon természetkímélő gazdálkodási technológiák bevezetése, tájfajták ültetése és hosszú távon a parcellák erdősítése vagy gyepesítése javasolt. A szántóterületek visszegyepesítése a jelölő élőhelyek, köztük a jó regenerációs képességekkel rendelkező pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*) élőhely kiterjedésének növekedését is elősegítheti. A működő szántóknak a Natura 2000 terület határát jelentő szegélyeinek erdősítése, cserjésítése nem csak élőhelyi előnyökkel jár, hanem növeli a külső területekről érkező káros hatásokkal szembeni védelmet. Az esetlegesen keskenyen elszántott természeti területrészek szegélyerdőkénti történő helyreállítása is ugyanezt a célt szolgálhatja. A szántók erdősítése hosszú távon növelheti a keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmion minoris*) (91F0) közösségi jelentőségű élőhely kiterjedését és ezen keresztül a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*) és a nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*) közösségi jelentőségű bogárfajok állományának nagyságát is.

3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés

Az élőhely-rekonstrukciós, fejlesztési lehetőségek előírászerűen a kezelési egységekben (KE), a 3.2.1. fejezetben belül bedolgozva is megjelennek az önkéntesen vállalható kezelési előírások között.

KE-1 (Szárász-ér)

A vízfolyás jó ökológiai állapotának fenntartásához elengedhetetlen a megfelelő áramló jellegű, folyamatos vízpótlás. Megnövelt vízhozammal és időszakosan visszatartott belvizekkel (bögzés) a vegetációs idő nagy részében a Szárász-ér medrében magasabb és állandóbb vízszint érhető el. Általános problémát jelent a mederszabályozási beavatkozások következtében kialakított és fenntartott, a változatos élőhely-mozaikok kialakulását, a természetközeli társulások megtelepedését lehetetlenné tevő, ökológiai szempontból sivár és szűk mederforma. Ennek okán kedvező lehet a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízvisszatartás és víztározás. Vizsgálni szükséges a levágott ó-medrek és a Szárász-ér víztere közötti kapcsolatot is, s ahol lehetséges, ott javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva hullámtéri szegélyterületek vízháztartását.

KE-2

A Szárász-ér hullámtéri és mentett oldali széles öblözeteiben a feliszapolódás és a sekély víztér kedvez a nagyobb nádasok kialakulásának. Másutt a szűk hullámtérben csak keskeny szegélynádasok és harmatkásások találhatók az ér mentén. Kis vízhozamkor és – aszály idején a partmenti mederrészek, valamint az öblözetek egy része, – így a nádasok egy része is, – szárazra kerül. E kedvezőtlen állapot megváltoztatásához a vízháztartás javítására, megfelelő dinamikájú vízpótlásra és mederszakaszolt vízvisszatartásra (bögzés) lenne szükség. Kedvező lehet a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízvisszatartás és víztározás. Ennek okán vizsgálni szükséges a levágott ó-medrek és a csatorna víztere közötti kapcsolatot, ahol nem biztosított, javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva hullámtéri szegélyterületek vízháztartását.

KE-3

A Száraz-eret, főként a töltéseken és azok mezsgyéiben gyomos és üde gyepek, sztyeprétek, a mélyebb részekben ártéri mocsárrétek kísérik, utóbbiak több helyütt szikesedő jelleggel. Nagyobb, sztyepprét foltokkal tarkított szikes élőhely-mozaikok a Száraz-ér Csanádalbertitől délkeletre, délre, illetve Békéssámszon mellett húzódó szakasza erősen fluktuáló talajvízű, kiszáradó öblözeteinek területén található.

Megnövelt vízhozammal és időszakosan visszatartott belvizekkel (bögzés) a vegetációs idő nagy részében a Száraz-ér medrében magasabb és állandóbb vízszint érhető el. Ez a kiterjedtebb víztér nem csak közvetlenül a meder vízhez kötött élővilágára hathat pozitívan, hanem a medertől számított átlagosan 50-100 méteres távolságig a talajvízszint emelésével a Száraz-eret kísérő csapadék- és talajvízből élő szabályozatlan árterületek, medermaradványok, pusztai laposok vizének vízháztartására is. Ökológiai szempontból tehát fontos lenne a szélesebb hullámtéri szakaszokon és az egykori medervonulatokhoz, levágott kanyarulatokhoz tartozó mentett oldali árterületeken a szabályozott vízvisszatartás és víztározás.

KE-4

Az erdőrésztetek egy részének a célállománya akác vagy nemes nyár. Ezekben javasolt a felújítás során a fafajcsere, javasolt ugyancsak hazai faállománytípusokra áttérni (kocsányos tölgyes, elegendő kocsányos tölgyes vagy hazai nyáras, elegendő hazai nyáras).

A nagyobb, összefüggő száraz cserjésekre jellemző, hogy megindult bennük a spontán szukcesszionális erdősődés, részben a puhafa ligetek fajjaival, de sajnos az idegenhonos fásszárúak jelenléte is meghatározó. Ezért a cserjésekből kiinduló spontán szukcesszionális erdősődést segítő az idegenhonos fásszárúak szelekciójával.

KE-5

Érdemes megvizsgálni egyes ingatlanok fenntartásának szükségességét, illetve élőhelyi átalakításának lehetőségét (pl. felhagyott telephely) is.

KE-6

A szántó művelési ágú területeken a környezetkímélő, lehetőleg tájfajták vetésével végzett növénytermesztés a rövid és középtávú cél. A kiskertekben a gyepes aljú, extenzív gyümölcsösök arányának növelése támogatandó. A meglévő szántók rekonstrukciós program keretében történő természetes élőhelyekké alakítása (erdősítés, gyepesítés) javasolt. A gyepesítés lehetőleg helyi gyepekről begyűjtött propagulummal történjék. A tervezés során – a szántó méretétől, táji környezetétől és talaj adottságaitól függően – több élőhelyes (pl. gyepek, mocsár, erdőfolt vagy facsoport) változatos mozaikok kialakítása javasolt. A rekonstrukciókat az AKG támogatási rendszer segítheti.

3.2.3. Fajvédelmi intézkedések

Az egyes fajokkal kapcsolatosan a fajvédelmi intézkedések élőhelykezelési jellegűek, így beépültek a kezelési egységekre megfogalmazott javaslatok közé:

KE-1: szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), vidra (*Lutra lutra*)

KE-2: réti csík (*Misgurnus fossilis*)

KE-4: nagy hörcsincér (*Cerambyx cerdo*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*)

KE-6: nagy hörcsincér (*Cerambyx cerdo*), nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*)

További specifikus fajvédelmi intézkedések foganatosítása nem indokolt.

3.2.4. *Kutatás, monitorozás*

A tervezés alapját jelentő élőhelytérképezés 2014 folyamán készült el. A jövőbeni kutatások célja a területen előforduló, illetve potenciálisan megjelenő közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok állományváltozásának követése.

A közösségi jelentőségű élőhelyek kiterjedésének monitorozására javasoljuk az NBmR protokoll szerinti élőhelytérképezés elvégzését 10-12 évente.

A jelölő réti csík (*Misgurnus fossilis*) esetében a litorális zónában nappali időszakban elektromos halászgéppel végzett adatgyűjtés a megfelelő, legalább két eltérő aspektusban. A vizsgálatot 10 évente szükséges elvégezni.

A területen jelölő mocsári teknős (*Emys orbicularis*) állományát az NBmR protokoll alapján kell monitorozni, 10-12 évente

A közönséges vidra (*Lutra lutra*) monitorozásának ismétlése indokolt 5 évente, a vizsgált, életnyomok szempontjából potenciális jelölőhelyek újbóli ellenőrzése jelezheti a faj állománytendenciáját a területen.

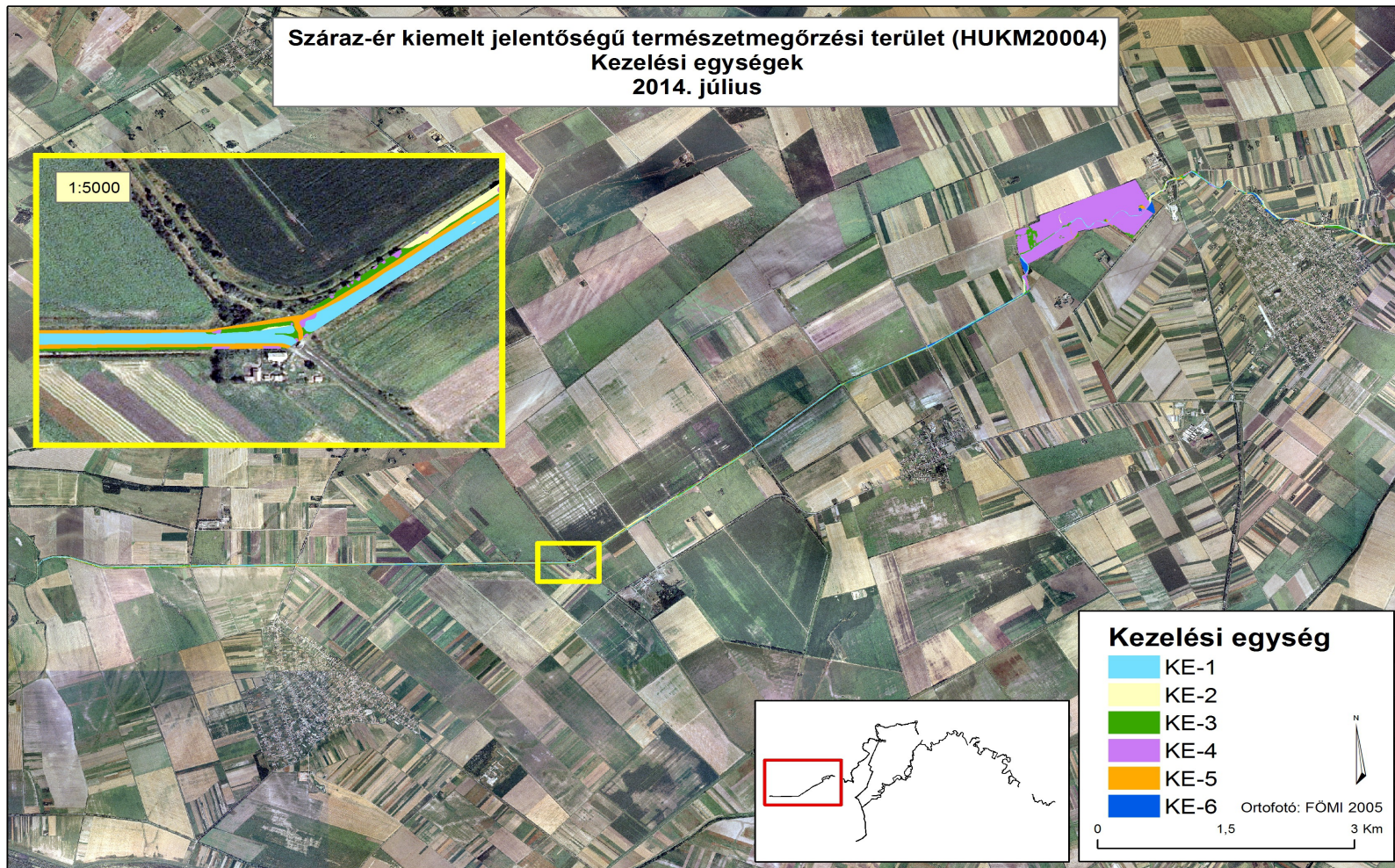
3.2.5. *Mellékletek*

A tervezési terület kezelési egységei

A terület jellemzően rendkívül hosszú (mintegy 200 km), ugyanakkor nagyon keskeny, tulajdonképpen legnagyobb részben a vízfolyások és a hozzá közvetlenül csatlakozó partszakaszok alkotják. A terület átlag keresztmetszete 25-30 méter, de vannak hosszú szakaszok, ahol csak 6-12 méter szélességet éri el. Ebből adódik, hogy mind a térképezés, mind a statikus, papír alapú térképen történő ábrázolás rendkívül nehézkes, mivel számos helyen a térképezés vonalvastagsága alatt van a terület teljes keresztmetszete (1:10000 térképen 1 mm a valóságban 10 méternek felel meg).

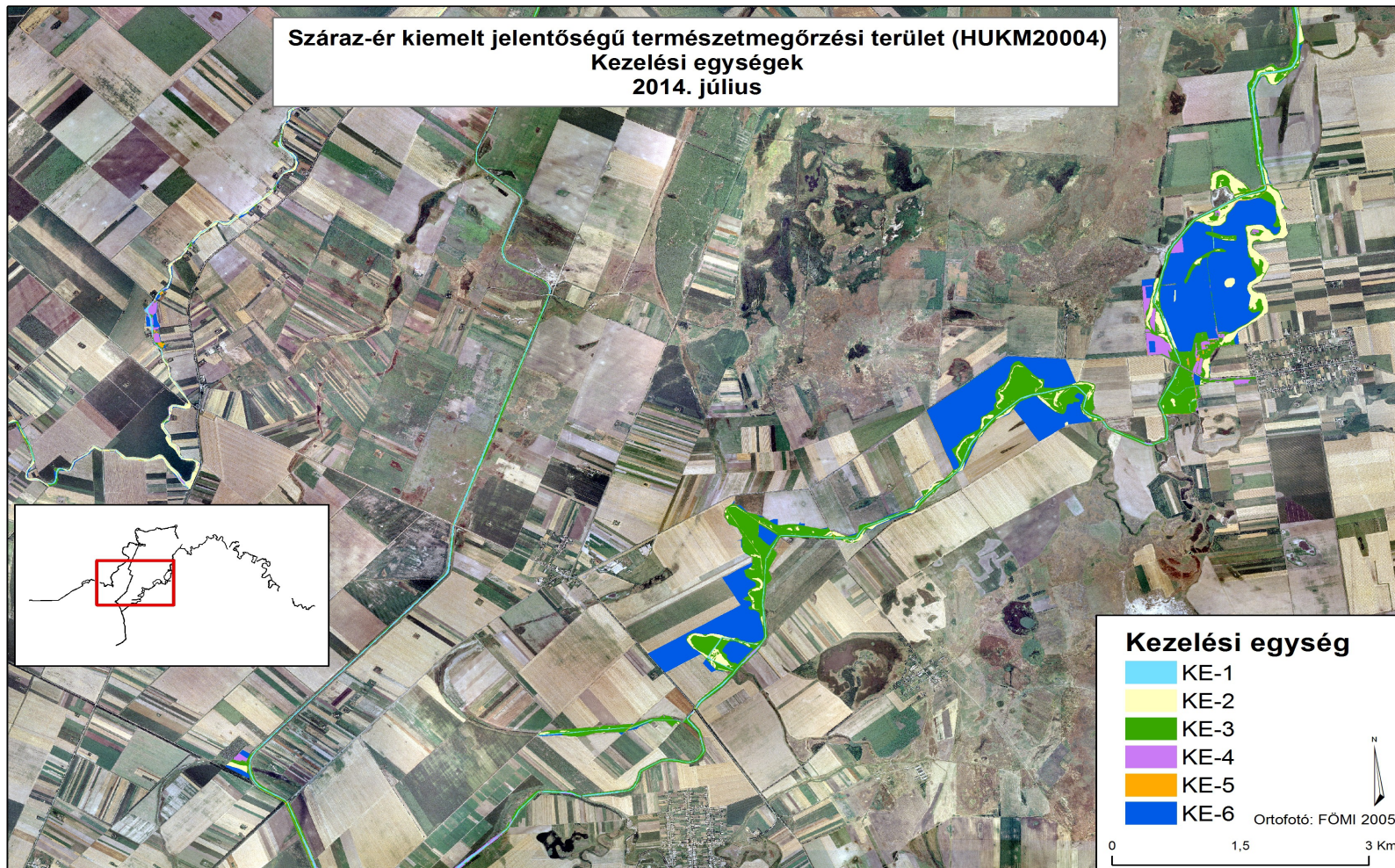
A területet hossza miatt papír alapon nagyléptékű térképeken mutatjuk be, 1:5000 – 1:10000 méretarányú térképek elektronikus formátumban érhetőek el.

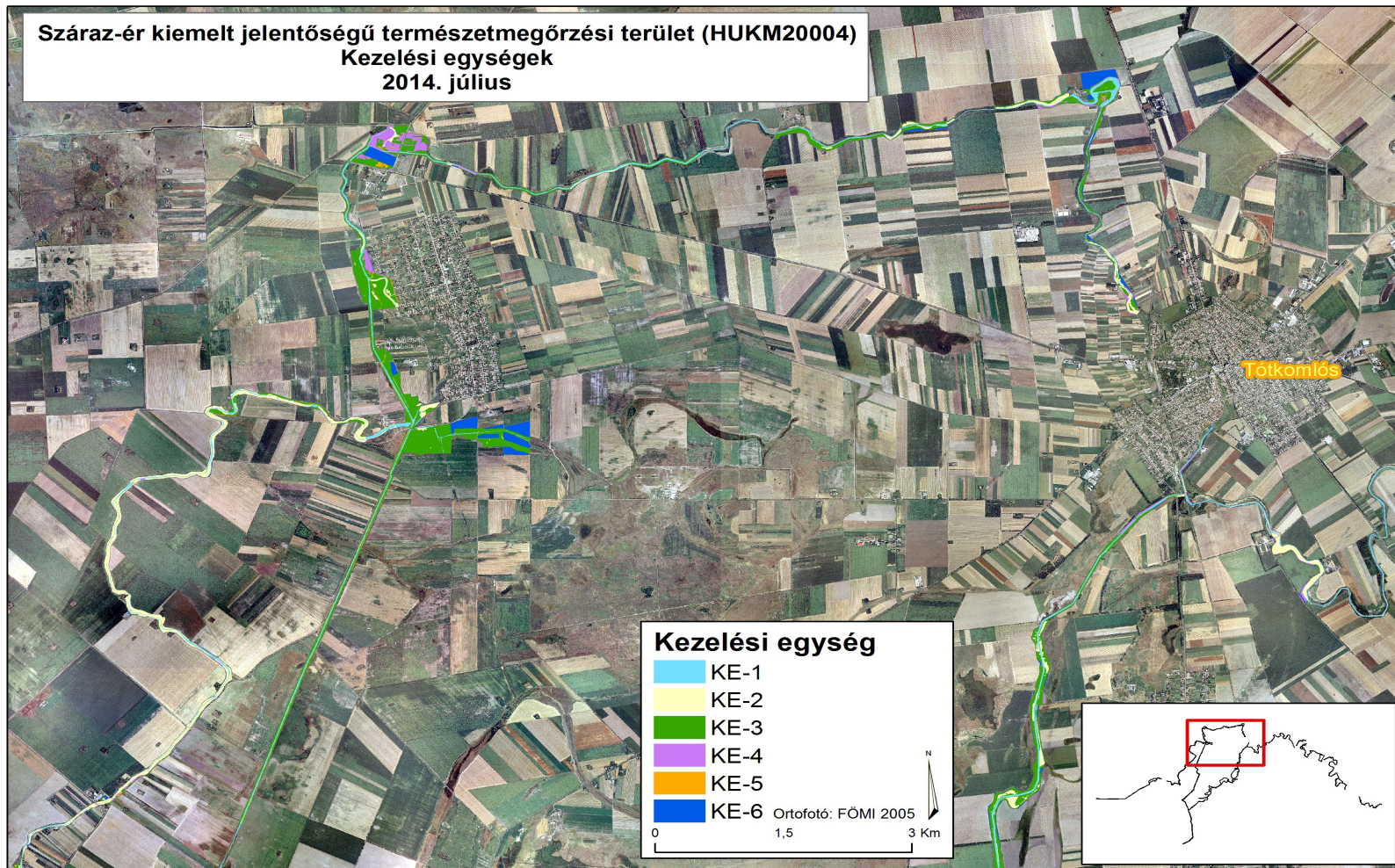
A tervezési terület kezelési egységei 1.

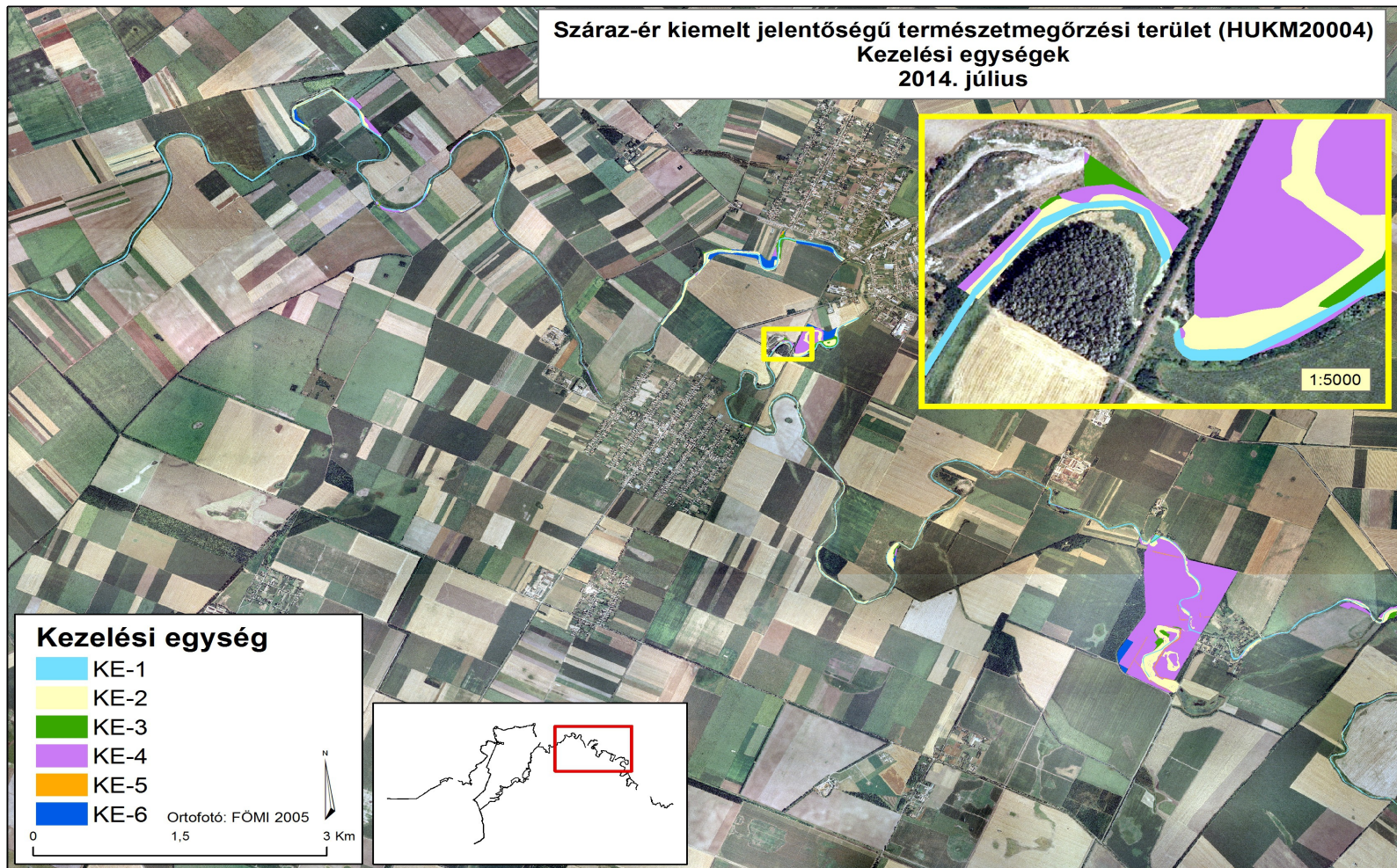
A tervezési terület kezelési egységei 2.

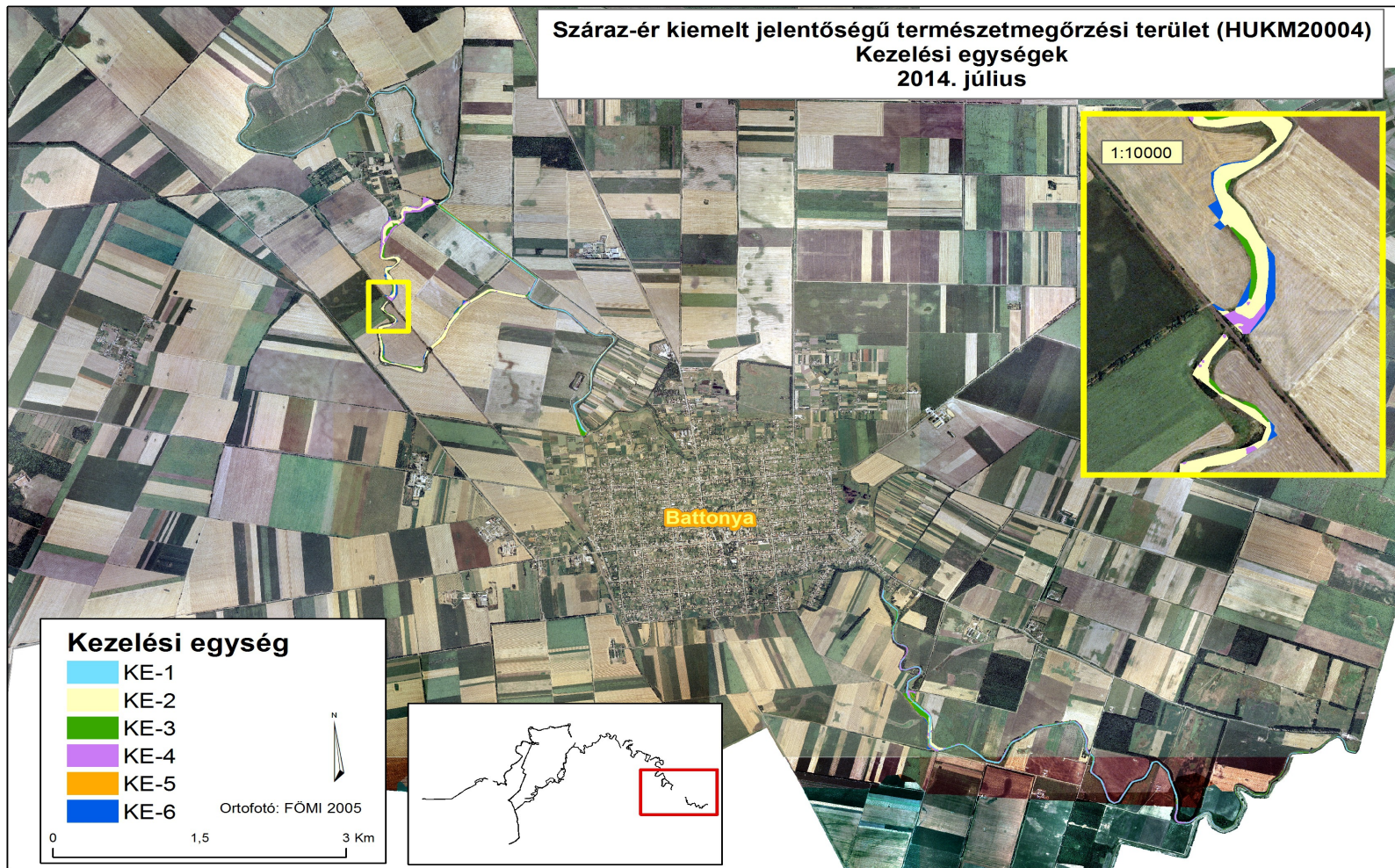
A tervezési terület kezelési egységei 3.

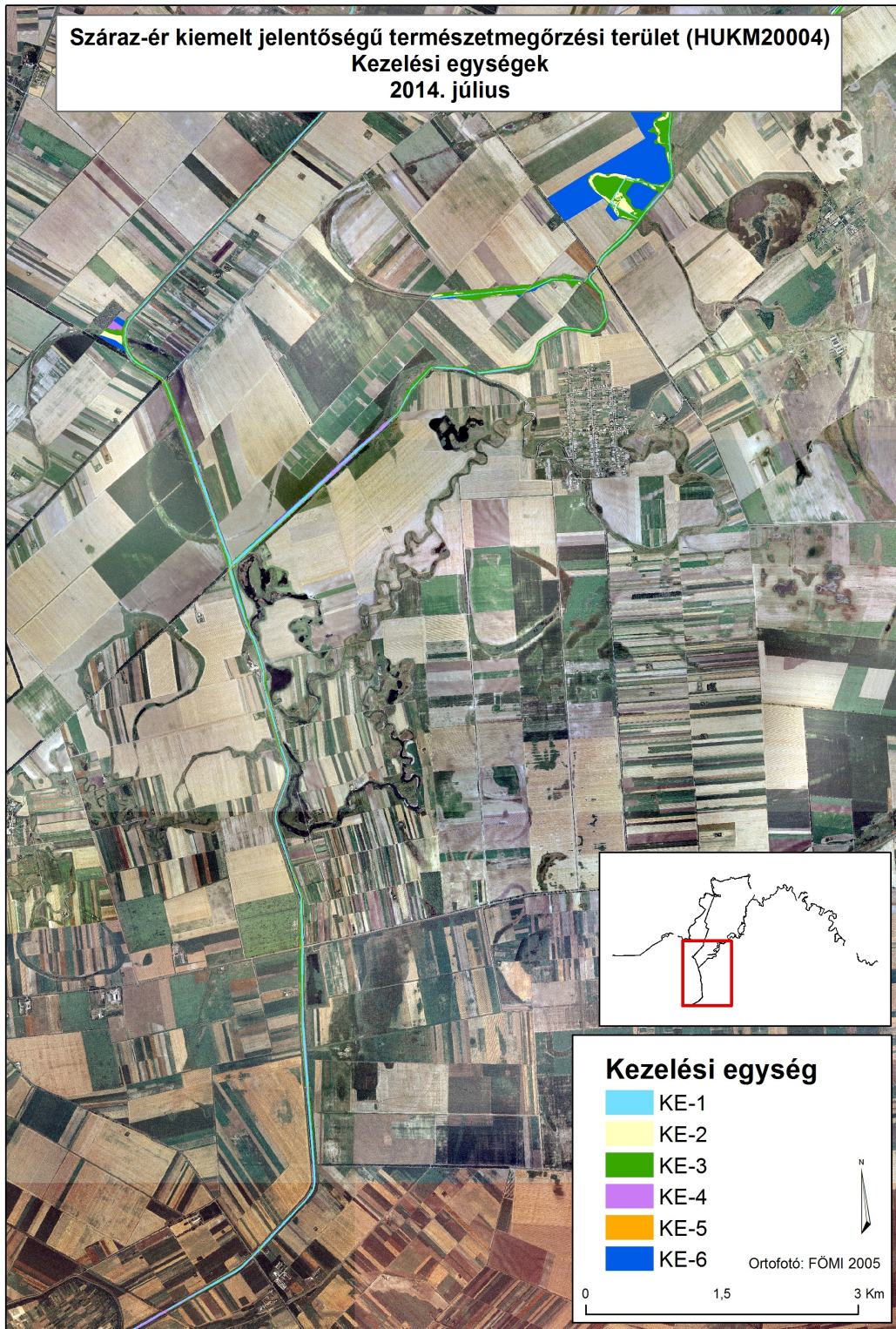
A tervezési terület kezelési egységei 4.

A tervezési terület kezelési egységei 5.

A tervezési terület kezelési egységei 6.

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében

A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a terület tényleges hasznosítási módjaira, jellemzően a különböző művelési ágakra kerülnek meghatározásra. Ezek az összes, adott területhasználati móddal (művelési ággal) érintett kezelési egységre vonatkoznak (KE1-6).

A kezelési javaslatok megvalósítása során az alábbi fontosabb körülményeket kell figyelembe venni:

- A tervezési terület nem érint egyedi jogszabályban létesített védett területet, ex lege védett területet, ezért nem készült rá kezelési terv.
- A területből 620 ha (kb. 40%) a „Békés-Csanádi hát” Magas Természeti Értékű Területbe tartozik (2009-2014, MTÉT).
- A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak az Alsó-Tisza bal part tervezési alegységéhez (2-21 Maros alegység) tartozik.
- A terület az Országos Ökológiai Hálózat ökológiai folyosó övezetével (NÖH) 100%-os átfedésben van.
- A területek közel kétharmada magántulajdonban, kisebb része vízgazdálkodási tulajdonban (mint az állami tulajdon egyik alrendszere) van.
- A legnagyobb arányú művelési ágon, a szántókon jellemző a gabona-olajos-kapásnövény alapú intenzív növénytermesztés, ami mellett kevés kisparscellás, illetve kertészeti és gyümölcsös hasznosítás is megtalálható.
- A gyepek aránya összesen 20% körüli; hasznosításuk csak részben megoldott legeltetéssel, illetve kaszálással. Számos gyepterület nádasként vagy vizes élőhelyként funkcionál, sok részüket pedig fenyegeti az elszántás veszélye.
- Az erdő művelésű területek kb. 10%-os arányban vannak jelen, érintett hasznosító-kezelő az állam, állami erdőgazdálkodó.
- Figyelembe kell venni az élővíz medrét, annak parti sávját és kapcsolódó partmenti részeit (jellemzően kivett művelési ágban nyilvántartva).

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenlegi működő agrártámogatási rendszer

A Száraz-ér partmenti és közelében lévő területek a MEPAR szerint „árvíz-veszélyeztetett területekhez”, a Száraz-ér medre pedig a „vízvédelmi sávhoz” tartoznak. Számos területrész tartozik az „Eutróf Nitrátérzékeny Terület” kategóriába, illetve a Magas Természeti Értékű Területek (2009-2014) rendszerébe.

A szántóföldeken gazdálkodók általánosan igénylik az egységes területalapú támogatást (SAPS); a gyepeken gazdálkodók többsége igényli a Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetését; a szántókon és gyepeken gazdálkodók egy része a horizontális szántó és gyepterület agrár-környezetgazdálkodási célprogramokban is részt vett, kisebb részük pedig a Magas Természeti Értékű Területek (a terület kb. 40 %-án volt elérhető) releváns zonális célprogramjaiba kapcsolódott be 2009-2014 között (terepbejárások, interjúk, gazdafórum alapján, de pontos adatok nem állnak rendelkezésre).

A területen folyó gazdálkodást érintő, kifejezetten területalapú agrártámogatások közül az agrár-

környezetgazdálkodási kifizetések a legfontosabbak, amelyeknek jelentős természetvédelmi, illetve természetkímélő gazdálkodást befolyásoló vonzatai vannak. A horizontális agrár-környezetgazdálkodási célprogramok (integrált szántóföldi növénytermesztési, extenzív gyepeggazdálkodási) előírásai jórészt lefedik a szántókra és gyepekre megfogalmazott alapszintű kezelési javaslatokat, így az ezekben való részvétel nagyban segíti a természetvédelmi célok megvalósulását, a területrészek megfelelő kezelését. Ennek kedvező hatása vízvédelmi szempontból elsősorban a Száraz-ér medréhez közel eső, szomszédos szántóknál és gyepeknél jelentkezik.

A tervezési terület meghatározó részének kezelése szempontjából legjelentősebb hatású agrár-környezetgazdálkodási célprogramok 2014. 08. 31-ig elvégzett munkái.

A terület erdői tekintetében az erdőgazdálkodók által igénybe vett erdészeti támogatási programokról (erdő-környezetvédelem, szerkezet átalakítás, erdő- és agrár-erdészeti rendszer létrehozása) nincsenek elérhető adatok.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A 2014. augusztus 31-ig lezáruló 2009-2014 agrár-környezetgazdálkodási támogatások folytatását jelentő, következő agrár-környezetgazdálkodási programot minél előbb javasolt elindítani.

Javasolt a teljes tervezési terület beemelése a Magas Természeti Értékű Területek új rendszerébe. Ez által a zonális agrár-környezetgazdálkodási célprogramok magasabb kifizetési összegű és nagyobb természetvédelmi hozadéku, kifejezetten természetkímélő agrár-környezetgazdálkodási intézkedések is elérhetővé válnának a terület gazdálkodói számára (minden művelési ágat érintően).

Ki kell emelni a vízfolyásokat, azok árterületét érintő jövőbeli agrártámogatási-kifizetési programok bevezetésének fontosságát, amihez alapot ad a jelenlegi MEPAR lehatárolás is.

A kezelési egységek (KE1-6) szempontjából fontos a következő javaslatok megjelenítése jövőbeli agrártámogatási programok intézkedéseinek és előírásainak (az érintett művelési ágakra vonatkozóan):

- felszíni- és talajvizek fokozott védelme tápanyagterheléssel és vegyianyag-szennyezéssel szemben, valamint a szaporodási időszakban végzett beavatkozásoktól; itt kiemelhető a felszíni vizek partmenti pufferzónáinak megjelenítése, kapcsolódó előírásainak különálló kezelése;
- javasolt a szántóterületek kezelt parlag, még inkább gyepeg, illetve vizes élőhely felé történő spontán vagy irányított átalakításának kiemelt támogatása;
- általánosságban az inváziós növényfajok visszaszorításának támogatása alapvető fontosságú;
- fentiek esetében alapfeltétel az érintett művelésből kivett területrészek beemelése a támogatható területek közé;
- gyepeg esetében a legeltetési sűrűség és a kaszálási időpont meghatározására, illetve a legelésből-kaszálásból kizárt területek lehatárolása az évekre előre megadott konkrét időpontok helyett alkalmasabb a nemzeti park igazgatóság által a gazdálkodóval közösen kidolgozott és évente felülvizsgált „legeltetési/kaszálási terv” alkalmazása; rugalmasabb alkalmazkodást tesz lehetővé az eltérő évi csapadékviszonyokhoz és a változó gazdálkodási adottságokhoz (állatállomány, géppark).

Fontosabb kiindulási aktuális jogszabályok:

- agrár-környezetgazdálkodási támogatások (időszak: 2009-2014, 61/2009. (V. 14.) FVM

rendelet és kapcsolódó rendeletei),

- nem termelő beruházások támogatása (időszak: 2009-2014, 33/2008. (III.27.) FVM rendelet),
- Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetése (269/2007 /X. 18./ Kormányrendelet, 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet),
- 46/2009. (IV. 16.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphól az agrár-erdészeti rendszerek mezőgazdasági földterületeken történő első létrehozásához nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól,
- 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphól az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,
- 139/2009. (X. 22.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphól az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,
- 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphól a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól.

A KE1-6 kezelési egységek által érintett egyes művelési ágakra, hasznosítási módokra javasolt agrártámogatási-kifizetési előírások lényegében átfedésben vannak az új, várhatóan 2016. elejétől bevezetendő „Vidékfejlesztési Program 2014-2020” vonatkozó, jellemzően területalapú intézkedéseivel és műveleteivel. Ezért előremutatónak tarjuk azok rövid ismertetését a következőkben:

Nem termelő beruházások támogatása mezőgazdasági területeken:

- Madárvédelmi célú eszközbeszerzések (madárbarát kaszáláshoz vadriasztó lánc beszerzése, madárvédelmi berendezések beszerzése /jellemzőn fészekodúk/).
- Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások (inváziós növényfajok visszaszorítása gyepterületeken, tartós zöldugar létesítése szántóterületeken, gyeptelepítés, sövény telepítése mezőgazdasági táblák szegélyein).

Vízgazdálkodási beruházások (területi vízvisszatartást szolgáló vízi létesítmények kialakítása, partmenti pufferzóna kialakítása).

Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása

- Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása – horizontális (gyepgazdálkodásos extenzív állattartás fás területen, mezővédő fásítás kialakítása).
- Erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások
- Az erdei ökoszisztémák környezeti értékének növelését célzó beruházások – horizontális és innovációs (ökológiai célú erdőszerkezet átalakítás őshonos fajokkal, mikroélőhelyek kialakítása és fenntartása).

Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések

- Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések (szántó, gyepterület, ültetvény, vizes élőhely, nádas; külön vízvédelmi célú szántóterületek /nitrát, erózió, belvíz, aszály, partmenti sáv/, természetkímélő gazdálkodási módszerek kiemelt földrajzi zónákban: Magas Természeti Értékű Területek, Natura 2000 területek és Víz Keretirányelv területek, választható előírásokból gazdálkodóként irányítottan/segítséggel összeállított vállalási csomagok,

előírások eltérő környezeti hatása alapján súlyozva azok kifizetési értékét, belépő-alapválasztható szintezettséggel, alkalmazkodó pontozási rendszerrel).

Ökológiai gazdálkodás támogatása

- Ökológiai gazdálkodás (környezetkímélő gazdálkodás).

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 gyepterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló).

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 erdőterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló).

Kompenzációs kifizetések vízgyűjtő-gazdálkodási tervekbe felvett mezőgazdasági területeken

- Víz Keretirányelvhez kapcsolódó kompenzációs kifizetések (erózió- és belvíz érzékeny területek, partmenti puffersáv).

Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken (jelenlegi KAT folytatása új lehatárolással: gyepek megőrzése és takarmánytermő kultúrák támogatása).

Erdő-környezetvédelmi kifizetések (jelenlegi rendszeren alapuló: ápolás, felújítás, véghasználat).

Környezetvédelmi projektekre és alkalmazásban lévő környezetvédelmi gyakorlatokra irányuló közös megközelítések, ideértve a hatékony vízgazdálkodást, a megújuló energia alkalmazását és a mezőgazdasági tájkép megőrzését

- Együttműködésben megvalósuló fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználat váltás ösztönzése és megvalósítása (térégi szintű, komplex tájhasználati mintaprojektek).

Jövőbeli agrártámogatási rendszert érintő, kapcsolódó javaslatok:

Fafajcserés szerkezetátalakítás támogatása:

A magángazdálkodók számára a Natura 2000 előírások betartása sok esetben vállalhatatlan teher, amit jelenleg nem kompenzál megfelelő mértékben semmilyen támogatás (pl. letermelt akác állomány után őshonos fafajokból álló erdő létrehozása alföldi körülmények között). Emiatt javasoljuk a normatív területalapú támogatás mértékének átgondolását, újraszámítását.

Legeltető állattartás

A síkvidéki gyepek, füves élőhelyek kezelésénél természetvédelmi szempontból legtöbb esetben előnyösebb a kíméletes (extenzív, szabályozott) legeltetésre alapuló hasznosítás, szemben a csak kaszálással (főként a szárazúzással) történő hasznosítással. Ezért, illetve a jóval nagyobb beruházási- és munkaerő igénye miatt is célszerű az agrártámogatások és főleg kifizetések (pl. agrár-környezetgazdálkodás, Natura 2000 gyepek) esetében arányaiban magasabb összeggel kiemelten támogatni a legeltetési állattartást a csak kaszálással szemben.

Szaktanácsadás:

Kiemelten fontos lenne a természetkímélő gazdálkodási módszerek ismereteinek szaktanácsadókon keresztüli eljuttatása a gazdálkodókhoz, egyrészt a helyi természetvédelmi szakemberek bevonásával, másrészt a jelenlegi tanácsadói állomány felkészítésével. A mostani agrár-szaktanácsadási rendszert mindenképp bővíteni kellene specializált, célzottan a Natura 2000 és Magas Természeti Értékű Területeken tevékenykedő szaktanácsadók egyedi hálózatával, amely természetesen integrálódna a rendszerbe, annak a koordinálásával működhetne.

Ezen szaktanácsadók kiválasztásában, felkészítésében és rendszeres magas szintű képzésében illetve szakmai háttéranyagokkal történő ellátásában részt kellene vennie az összes nemzeti park igazgatóságnak, a természetvédelmi tudásbázisoknak és kutatóhelyeknek (pl. MTA Ökológiai Kutatóközpont, egyetemi tanszékek), és a gyakorlati gazdálkodást is folytató természetvédelmi civil

szervezeteknek. Ezen feladatokra pl. támogatott innovációs projekteket is lehetne fejleszteni a 2014-2020 Vidékfejlesztési Programon belül, vagy a KEHOP-on belül mint konstrukciót megjeleníteni és pályázati forrást nyújtani rá.

A szaktanácsadáshoz kapcsolódva fontos szerepe lehet a bemutató üzemeknek, amennyiben sikerül elegendő számú, példamutató természetkímélő gazdálkodást folytató nyitott gazdaságot bevonni a hálózatba, szerencsés esetben földrajzilag is lefedve a fontosabb élőhelytípusokat, tájegységeket. A nemzeti park igazgatóságok gazdálkodást folytató egységei az eddigiekhez hasonlóan ebben is úttörő szerepet vállalhatnak.

Ezen Natura 2000 fenntartási tervek előzőeket is segíthetik, pl. a területi szaktanácsadók felkészítését és terepi tanácsadói munkájukat, az agrártámogatási/vidékfejlesztési programokban résztvevő gazdálkodók felkészítését és ellenőrzéseit.

3.3.2. Pályázatok

Jelenlegi pályázatok

A vízügyi kezelő ATIVIZIG a Natura 2000 fenntartási terv készítésének időszakában folyamatban lévő KEOP-3.1.2/2F/09-11-2012-0017. sz. projektje keretében megvalósul a Királyhegyesi Száraz-ér és a Sámson-Apátfalvi Száraz-ér rehabilitációja, melynek során az elsődleges cél a helyben keletkező vízkészletek és a vízgyűjtőről, valamint a román területekről érkező vizek megőrzése, visszatartása, szabályozott levezetése, a vízhiányos állapotok károsodásának mérséklése. A megvalósuló beavatkozások hatására a szélsőséges vízháztartási helyzetek közötti jelentős különbség mérsékelhető, így az ökológiai feltételek javíthatók.

Tervezett pályázatok

A tervezési területre vonatkozóan, annak célzott kezelésére a természetvédelmi kezelő jelenleg nem tervez külön pályázatot.

3.3.3. Egyéb

A tervezési területre kapcsolódóan nincs egyéb javasolt eszköz a kezelési javaslatok megvalósításához.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök

3.4.1.1. Érintettek elektronikus levélben történő megkeresése és tájékoztatása

A kommunikációs tervben meghatározott legfontosabb érintettekről a tervezési terület figyelembe vételével, célzott legyűjtéssel címlista került összeállításra. A megkeresett érintettek csoportjainak felsorolását a 3.4.2. *Kommunikáció címzettjei* című fejezet tartalmazza.

A címlista alapján a legfontosabb érintettek első körben elektronikus levélben kaptak tájékoztatást a tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékozódási és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. Az elektronikus levél tartalmazta a fő tájékozódási és véleményezési lehetőségként megadott honlap címét és egy közvetlen véleményezési email-címet, valamint mellékletként a tervezésről szóló tájékoztató dokumentumot is.

Második körben a legfontosabb érintettek elektronikus levélben figyelemfelhívást és tájékoztatást kaptak a terület fenntartási tervével kapcsolatban megtartandó gazdafórumról, annak pontos helyszínéről és időpontjáról, felkérve a címzetteket a részvételre, hogy véleményüket szóbeli

formában is elmondhassák. A levél megerősítésként újból tartalmazta az egyéb, írásbeli véleményezési lehetőségek felsorolását is.

3.4.1.2. Honlap és email-cím

A tervezés információi (tervezésről és tervezőkről tájékoztatás, terv megismerési és letöltési lehetősége) minden érdeklődő számára szabadon hozzáférhető módon, kifejezetten a fenntartási tervekkel kapcsolatos kommunikáció céljára kialakított www.respect.hu/natura weboldalon jelentek meg. Ezen a honlapon lehetőség van közvetlen hozzászólási felületen is írásbeli véleményeket, javaslatokat eljuttatni a tervezésben résztvevők felé.

A honlap hozzászólási felületét kiegészítően egy külön, kifejezetten a fenntartási terv véleményezésére létrehozott email-cím is rendelkezésre állt az érintettek számára, hogy írásbeli hozzászólásukkal, javaslatukkal részt vehessenek a tervezés folyamatában (natura@respect.hu).

3.4.1.3. Sajtóközlemény és hirdetés

A tervezés megkezdéséről sajtóközlemény került kiadásra, főként a megyében érintett nyomtatott és elektronikus sajtóorgánumok részére. A sajtóközlemény röviden tartalmazott információkat a tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékozódási és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. A közlemény kiadását elsősorban internetes felületeken történő megjelenések követték.

A tervezés lényegi szakaszában, a sajtóközlemény tartalmával fizetett hirdetés jelent meg a leginkább érintett Békés megyében egy nagy példányszámú ingyenes kétheti lapban, amely számos érintetthez eljut (Csabai Mérleg, 2014. június 19., 28.000 példány), valamint a tartalma a lap internetes oldalán is megjelent (www.csabaimerleg.hu, 2014. június 5.)

3.4.1.4. Jegyzőkönyvezett terepbejárás

A tervezés lényegi szakaszában meg kívántuk ismerni a területen a legjelentősebb földhasználók ismereteit a témakörrel, szükségleteit és elvárásait. E célból terepbejárással egybekötött helyszíni interjúkat végeztünk a legfontosabb területhasználókkal. A helyszíni interjúkhoz készült egy részletes kérdéssor (bővebben a 3.4.4. *Kommunikációs melléklet* című fejezetben), ami alapján minden fontos kérdés felmerült és a kapott válaszok írásban dokumentálásra kerültek. A terepbejárásokat, helyszíni interjúkat a kommunikációs tevékenységben részt vevő Körösök Völgye Natúrpark Egyesület helyi ismeretekkel rendelkező munkatársai bonyolították le 2014. július-augusztus hónapban (időpontok és résztvevők: 2014.07.24. 2 fő; 2014.08.04. 3 fő). Az elhangzottakról a helyszínen interjú jegyzőkönyv készült.

A helyszíni személyes interjúk alanyait az érintettek elemzését követően választottuk ki: a jelentősebb földtulajdonosokat, a természetvédelmi örök által javasolt vezető gazdálkodókat, a nagyobb hatással lévő területhasználókat, a szabályozó és hasznosító szervezetek kerestük meg. A kapott információk jól felhasználhatónak bizonyultak a szakmai tervezés során, főként a kezelési javaslatok megfogalmazásánál.

3.4.1.5. Gazdafórum

A tervezési területet érintően a fenntartási tervvel kapcsolatban gazdafórum került megrendezésre 2014. augusztus elején. A gazdafórum az érintettek széles körében került meghirdetésre, amelyet a gazdálkodók esetében a területileg illetékes falugazdászokon és önkormányzatokon keresztüli tájékoztatás is megerősített.

A megrendezett gazdafórum helyszíne: Deszk Faluház (6772 Deszk, Tempfli tér 8.), és időpontja:

2014. augusztus 25., 10.00 óra. A gazdafórumon 10 fő vett részt (kitöltött jelenléti ív, fényképek). A fórumon elhangzott véleményeket, kérdéseket és válaszokat emlékeztető rögzíti.

A fórum megfelelő lehetőség a terv szélesebb körű megismerésének és a kapcsolódó véleménynyilvánítás biztosítására. Az érintett gazdálkodók, érdeklődők, döntéshozó és felügyeleti szervek számára lehetőség nyílt a fenntartási terv részleteinek megismerésére, a tervezett intézkedések okainak és összefüggéseinek megértésére, illetve a szóbeli vélemények és javaslatok közvetlen tervezők felé történő megfogalmazására. A fórumon a fenntartási tervről a tervező BioAqua Pro Kft. szakértői és megbízottjai, illetve a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai adtak tájékoztatást, illetve válaszoltak a kérdésekre és fogadták a hozzászólásokat, javaslatokat – amelyek írásos emlékeztetőben kerültek rögzítésre.

3.4.1.6. Önkormányzati közzététel

A fenntartási terv önkormányzati közzététele a tervezési terület közigazgatási határok alapján érintett összes településének önkormányzatánál, az illetékes polgármesteri hivatalokban történt, lehetőség szerint kifüggesztés útján, illetve kiegészítésként helyi újságban vagy települési honlapon történő híradás révén.

3.4.2. A kommunikáció címzettjei

A kommunikáció címzettjeit a támogatási rendelet, illetve a korábbi tervezési kommunikációs projektek tapasztalatai alapján a következőkben határoztuk meg:

A fenntartási tervben előírtak végrehajtásában érintettek:

- érintett földhasználók, gazdálkodók
- érintett ingatlan tulajdonosok, vagyongazdálkodók
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek
- érintett önkormányzatok
- érintett vízgazdálkodási társulatok
- érintett vadgazdálkodási szervek
- érintett vizeken a halászati jogok jogosultjai

A fenntartási tervezés eredményeit felhasználó szakmai szervezetek:

- területileg illetékes falugazdászok és agrár szaktanácsadók
- területileg illetékes agrárgazdasági kamara, gazdálkodói szakmai szövetségek és más gazdálkodói érdekképviselői szervek az érintett ágazatokban
- térségi szakterületi, környezetvédelmi és természetvédelmi társadalmi szervezetek
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek

Az önkormányzatok, államigazgatási szervek, a területen működő civil és érdekképviselői szervek elérhetőségei gyűjtés alapján rendelkezésre álltak. A területen érintett földtulajdonosok és vagyongazdálkodók megkeresése érdekében átnéztük a legfrissebb földhivatali adatokat. A földhivatali adatbázis másrészt segítette a legfontosabb, meghatározó véleménnyel rendelkező nagyobb gazdálkodók kiválasztásában is, amelyhez javaslataikkal segítséget nyújtottak a helyi terepi ismeretekkel rendelkező területileg illetékes Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrjei is.

A tájékoztató elektronikus leveleket a következő, a tervezési területen érintett célcsoportok kapták meg:

- közigazgatási határukkal érintett települési önkormányzatok (polgármesteri hivatalok: polgármester, jegyző): Csongrád megye: Ambrózfalva, Apátfalva, Csanádalberti, Földeák, Királyhegyes, Makó, Maroslele, Nagyér, Óföldeák, Békés megye: Battonya, Békéssámson, Kaszaper, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Tótkomlós, Végegyháza.
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei főfalugazdásza és az érintett településeken illetékes falugazdászok; rajtuk keresztül a települések gazdálkodói, földhasználói
- a tervezési területen illetékességi vagy működési területtel rendelkező területi államigazgatási szervek: Tiszántúli/Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség, Nemzeti Környezetügyi Intézet Körös-vidéki/Alsó-Tisza-vidéki Kirendeltség, Békés/Csongrád Megyei Kormányhivatal, Békés/Csongrád Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatósága, Békés/Csongrád Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága, Békés/Csongrád Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága, Békés/Csongrád Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Békés/Csongrád Megyei Kirendeltsége, Magyar Államkincstár Békés/Csongrád Megyei Igazgatóság, Békés/Csongrád Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- érintett Vízgazdálkodási Társulatok, Körös-vidéki/Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság,
- Dél-Alföldi Erdészeti Zrt. (DALERD)
- megyei Horgász Egyesületek Szövetsége
- Országos Magyar Vadászkamara megyei Területi Szervezete
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei szervezete
- érintett LEADER Helyi Akciócsoportok
- Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat megyei referense

Jegyzőkönyvezett terepbejárások, interjúk célcsoportjai:

Személyes megkeresésre, jegyzőkönyvezett terepbejárásra a jelentősebb nagyságú területen gazdálkodó, meghatározó területhasználók (akik legtöbb esetben földtulajdonosok is), a területi természetvédelmi örök javaslataival megerősített helyi gazdálkodók esetében került sor.

A listát érintett Vízügyi Igazgatóságokkal és Vízgazdálkodási Társulatokkal, ágazati érdekképviseletekkel (Agrárgazdasági Kamara, Vadászkamara), területeket hasznosító szakmai szervezettel (Horgász Szövetség) és erdészettel (DALERD) egészítettük ki.

3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel

Lezajlott egyeztetések:

Fontosabb hozzászólások, kérdések és válaszok összefoglalása:

Gazdafórum: Deszk Faluház (6772 Deszk, Tempfli tér 8.), 2014. augusztus 25., 10.00 óra.

Hozzászólók: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Erdészeti Igazgatóság, Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság, DALERD Zrt.

Területkezelői, gazdálkodói, hatósági interjúk: Csongrád Megyei Vadászkamara, Makói Vadásztársaság, DALERD Zrt.

Önkormányzati kifüggesztésekre érkezett hozzászólások: -

Honlapon (www.respect.hu/natura) és emailen (natura@respect.hu) érkezett hozzászólások: Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság Száraz-ér véleménye

Fontosabb kérdések, releváns hozzászólások:

1. NÉBIH Erdészeti Igazgatóság észrevételei: A kezelési javaslatok (KE-5, KE-6) közül kettőnek nincs értelme alföldi erdők esetén, feleslegesen szerepel a listában. A fényigényes fafajoknál az alföldi erdőkben nem lehet „szálaló” vágást végezni, mert az tarvágásnak néz ki. Továbbá az állatállomány felfejlesztése is kellene. Amíg az állatállomány nem nő nehezen lehet előírni, hogy valódi gyepgazdálkodás is legyen.

Válaszok: A fórum óta eltelt időszakban a javaslatok számát a tervekészítő redukálta. , másrészt ezek önkéntesen vállalható kezelési javaslatok, nem kötelezők. A szálaló vágásra vonatkozó javaslatot a tervekészítő meghagyta, mivel ez is önkéntesen vállalható, nem kötelező. A legeltetéssel történő hasznosításra, és egyáltalán a gyepgazdálkodás javítására vonatkozó javaslatok is csak támogatási rendszerbe való illesztés esetén lehetnek hatékonyak, pontosan ezért szükséges őket rögzíteni.

2. DALERD Zrt. észrevételei: Az önként vállalható kezelési javaslatokat érdemes lenne szűkíteni. A vízügyi érdek kimaradt az anyagból. A hullámterekben az árvízvédelmet szolgálja az erdősítés. Az erdőgazdálkodó hajlandó lenne szerkezetátalakításra, de a vízügy ezt nem támogatja. A tájidegen fajokat differenciálni kell az anyagban. Invazivakra és nem invazivakra kell bontani. A mechanikai irtás mellett a vegyszeres kezelés bizonyos formái is legyenek megengedettek, mert invazív fajoknál a mechanikai kezelés tovább szaporítja a nem kívánt növényzetet. A vegyszeres kezelésnek vannak már természetkímélő módszerei is. Az előírások szerint az erdőfelújítást teljesen talaj előkészítés nélkül kell végezni. Ez így nem jó, mert az invazív fajok nem engedik megerősödni és felnőni a kívánatos fajokat. A nemesnyár után őshonos faj telepítése egyszerű talajelőkészítéssel lehetséges. Invazivaknál teljes talajelőkészítés kell. Három kulcsszó, amire ügyelni kell, hogy ne szerepeljen a Fenntarási tervben: folyamatos erdőborítottság, szálalás, természetes felújítás.

Válaszok: a fórum óta eltelt időszakban az előírás-javaslatok számát a tervekészítő csökkentette. A vegyszeres kezelésre vonatkozó észrevételre az a válaszuk, hogy gyepek esetében kiegészítettük az előírás-javaslatokat vegyszeres lehetőséggel. Szántók esetében a táblaszélékre vonatkozó inváziómentesítés esetében erre nem volt lehetőség, mivel a hivatalos javaslatok között csak mechanikai módszer szerepel. Erdők esetében a javaslatban benne van, hogy „lehetőség szerint”, ahol tehát nincs erre lehetőség, nem kell a mechanikai módszerhez ragaszkodni. A talajelőkészítés elhagyásával kapcsolatos javaslatok már nem szerepelnek a fenntartási tervben.

A három nehezményezett kulcsszó közül a „szálalás” maradt meg, a tervekészítő meghagyta, mivel ez önkéntesen vállalható javaslat.

3. Az Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság (ATVIZIG) véleménye:

Vélemény: A vízügyi kezelő megfogalmazta véleményét a vizek kártételei elleni védekezést biztosító jogszabályok figyelembe vételéről, a vízborítás elvezetésével és a nádaratás korlátozásával kapcsolatban.

Válasz: a megalapozó dokumentáció vízgazdálkodás fejezetébe a jogszabályi környezet egyes részei beépültek.

Vélemény: A vízügyi kezelő az 1.7.6. fejezettel kapcsolatban jelezte, hogy a Száraz-ér Natura 2000 terület elhelyezkedésével kapcsolatban az Alsó-Tisza bal part tervezési alegység helytelenül van feltüntetve, helyette a zárójelben feltüntetett 2-21 Maros alegység a helyes meghatározás.

Válasz: az észrevétel alapján a tervekészítő részéről megtörtént a javítás.

Vélemény: Az ATIVIZIG észrevételezte, hogy a 1.7.8. fejezetben feltüntetett jogszabályok közül a 379/2007. Korm. rendelet már nem hatályos, helyette a 147/2010. Korm. rendelet lépett hatályba, ugyanígy nem hatályos már a 21/2006. Korm. rendelet sem, ehelyett pedig a 83/2014 Korm. rendelet lépett hatályba.

Válasz: az észrevétel alapján a tervekészítő részéről megtörtént a fenntartási tervben a javítás.

Vélemény: A 3.2.1.1. fejezetben szereplő megállapítással, miszerint „A Száraz-ér ökológiai állapotának javításához, természetes életközösségeinek, kiemelten a védett és közösségi jelentőségű fajok állományainak fenntartásához a legfontosabb feladat a víztér öntisztuló folyamatainak segítése és a természetes vizes élőhelyek rehabilitációja. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő áramló jellegű, folyamatos vízpótlás.” a vízügyi kezelő megjegyezte, hogy a vízpótlás a román területen található marosi vízkészletből lehetséges, aminek jelentős pénzügyi fedezetét az érdekeltnek kell állnia.

További, a vízügyi kezelő feladatainak végrehajtását befolyásoló szempontokat is megemlíttettek (kotrás, fenntartási sávok, vízjogi engedély módosításának lehetősége, stb .

Válasz: a tervező jelezte a tervben, hogy mindennemű rekonstrukciós tervezés csak az Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatósággal egyeztetve, közös feladat és érdekegyeztetés eredményeképpen folytatható, megelőzendő a vitás kérdések kialakulását.

Vélemény: A vízügyi kezelő ATIVIZIG jelezte, hogy a Natura 2000 fenntartási terv készítésének időszakában folyamatban lévő KEOP-3.1.2/2F/09-11-2012-0017. sz. projektje keretében megvalósul a Királyhegyesi Száraz-ér és a Sámson-Apátfalvi Száraz-ér rehabilitációja, melynek során az elsődleges cél a helyben keletkező vízkészletek és a vízgyűjtőről, valamint a román területekről érkező vizek megőrzése, visszatartása, szabályozott levezetése, a vízhiányos állapotok károkozásának mérséklése. A megvalósuló beavatkozások hatására a a szélsőséges vízháztartási helyzetek közötti jelentős különbség mérsékelhető, így az ökológiai feltételek javíthatók.

Válasz: a vízügyi kezelő által átadott információ beépült a terv 3.3.2. fejezetébe.

Vélemény: Az ATIVIZIG továbbá a KE-1, KE-2 és KE-3 kezelési egységekkel kapcsolatban tételesen felsorolta azokat a KE-1 esetében 5, a KE-2 esetében 8, ill. a KE-3 kezelési egység esetében is 8 önkéntesen vállalható előírás-javaslatot, amelyek korlátoznák az alapfeladataik ellátását.

Válasz: a kezelési egységek időközben formálódtak a tervben, például a KE-2 és KE-3 kezelési egységek a kezelési egységek felülvizsgálata keretében összevonásra kerültek, a vízügyi kezelő által kifogásolt önkéntesen vállalható kezelési javaslat döntő része megmaradt. Ezeket a tervekészítő benne hagyta az anyagban, mivel a javaslatok nem kötelező érvényűek, így a vízügyi kezelővel egyeztetve el lehet dönteni, hogy mely területekre korlátozva, milyen feltételekkel lehetséges esetleg az érintett kezelési javaslatokat megvalósítása oly módon, hogy a vízügyi kezelő kötelező feladatainak ellátását ne akadályozza meg.